RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1909. Andra Kammaren. N:o 56.

Fredagen den 7 maj.

Kl. 6 e. m.

§ 1.

Justerades protokollen för den 30 nästlidna april och den 1 innevarande maj.

§ 2.

Upplästes Första Kammarens protokollsutdrag, n:o 301, innefattande delgifning af nämnda kammares beslut i anledning af Andra Kammarens beslut i fråga om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående tillägg till gällande bestämmelser rörande villkoren för idkande af pantlånerörelse.

Nämnda protokollsutdrag blef på begäran bordlagdt.

§ 3.

Föredrogos hvar för sig och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts å kammarens bord hvilande propositioner:

angående tillfällig löneförbättring under år 1910 åt fögderiförvaltningens tjänstemän; och

angående anslag till uppförande af en svensk kyrka i Köpenhamn.

§ 4.

Vidare föredrogos, men bordlades åter konstitutionsutskottets utlåtande n:o 10 och statsutskottets utlåtanden n:is 156—158.

§ 5.

Vid föredragning härpå af statsutskottets memorial n:o 159, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande löneregleering för befattningshafvare vid justitieombudsmansexpeditionen,

blef den i detta memorial föreslagna voteringspropositionen af kammaren godkänd.

§ 6.

Härefter föredrogos, men blefvo ånyo lagda på bordet statsutskottets utlåtanden n:is 160—163, bevillningsutskottets memorial n:o 27, sammansatta bevillnings- och lagutskottets utlåtande, n:o 4, lagutskottets memorial n:is 58 och 59 samt Andra Kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 33.

§ 7.

Ang. koncession för förvärf och utnyttjande af vissa skogar och torfmossar m. m.

Till behandling företogs nu lagutskottets utlåtande n:o 51, i anledning af väckta motioner om dels stadgande af koncession för förvärf och utnyttjande af skogar af större omfattning m. m., dels ock lagstiftning angående skyldighet för ägare till skogar af större omfattning att å dem införa uthålligt skogsbruk m. m.

Lagutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft två särskilda inom Andra Kammaren väckta motioner, n:o 112, i hvad densamma afsåge skogar och torfmossar af större omfattning, och n:o 116.

Uti motionen n:o 112 i dess nu förevarande del hade herr *Lindhagen m. fl.* hemställt, att Riksdagen ville

A) hos Kungl. Maj:t anhålla om öfvervägande, i hvad mån och under hvilka villkor genom lag borde stadgas koncession för förvärf och utnyttjande af skogar af större omfattning och torfmossar af större omfattning,

samt framläggande snarast möjligt af det lagförslag, hvartill detta öfvervägande kunde föranleda; och

B) i afvaktan på nämnda lagstiftning för sin del antaga provisoriskt en lag om att Konungens tillstånd i vissa fall erfordrades i angifna afseenden.

Uti motionen n:o 116 hade herrar *Lindhagen* och *Karlsson* i Fjäl föreslagit, att Riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla om framläggande för Riksdagen af förslag till lagstiftning, hvarigenom:

1:o) bolag och enskilda personer, som ägde skogar af mera betydande omfattning, ålades att å dem införa uthålligt skogsbruk; och

2:o) expropriation under vissa förutsättningar kunde äga rum från dylika skogskomplexer för bildande af kommunalskogar.

Utskottet hemställde,

1:o) att herr Lindhagens m. fl. uti omförmälda motion n:o 112

under A) gjorda yrkande, i hvad det afsåge koncession för förvärf och utnyttjande af skogar af större omfattning, icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda;

Ang. koncession för förvärf och utnyttjande af vissa skogar och torfmossar m. m. (Forts.)

2:o) att herr Lindhagens m. fl. i samma motion likaledes under A) framställda yrkande om koncession för förvärf och utnyttjande af torfmossar af större omfattning icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda;

3:o) att det i herr Lindhagens m. fl. omförmälda motion under B) gjorda yrkande om provisorisk lagstiftning ej heller måtte, i hvad densamma skulle afse skogar och torfmossar, till någon Riksdagens åtgärd föranleda;

4:o) att herrar Lindhagens och Karlssons i motionen n:o 116 under 1:o) framställda yrkande angående lagstiftning om åläggande för bolag och enskilde, som ägde skogar af mera betydande omfattning, att å dem införa uthålligt skogsbruk icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda; samt

5:o) att herrar Lindhagens och Karlssons i sistnämnda motion under 2:o) gjorda yrkande om lagstiftning, hvarigenom expropriation måtte under vissa förutsättningar kunna äga rum från ofvan under 4:o) omnämnda skogskomplexer för bildande af kommunalskogar, ej heller måtte föranleda någon Riksdagens åtgärd.

Reservationer hade emellertid afgifvits:

vid *punkten 1:o):*

af herrar *Lindhagen* och *Karlsson* i Fjäl, som föreslagit, att Riksdagen ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte taga i öfvervägande, huruvida, i hvilka fall och på hvilka villkor genom lag borde stadgas koncession för förvärf och utnyttjande af skogar af större omfattning.

vid *punkten 2:o):*

af herr *Lindhagen*, som hemställt, att Riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning, huruvida, i hvilka fall och under hvilka villkor genom lag borde stadgas koncession för förvärf och utnyttjande af torfmossar af större omfattning.

vid *punkten 3:o):*

af herr *Lindhagen;*

vid *punkten 4:o):*

af herrar *Zetterstrand*, *Widén*, *Lindhagen*, *Jansson* i Edsbäcken,

Ang. koncession för förvärf och utnyttjande af vissa skogar och torfmossar m. m. (Forts.)

Pettersson i Södertälje, *Åkerlund*, grefve *Hamilton* och *Karlsson* i Fjäl, hvilka ansett, att utskottet bort hemställa, att Riksdagen i anledning af förevarande motion, måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t, efter verkställd erforderlig utredning, låta utarbeta och för Riksdagen framlägga förslag till lagstiftning, hvarigenom bolag och enskilda personer, som ägde skogar af mera betydande omfattning, ålades å dem införa uthålligt skogsbruk; samt

vid *punkten 5:o)*:

af herr *Lindhagen*, hvilken med instämmande af herr *Karlsson* i Fjäl föreslagit, att Riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla om öfvervägande, huruvida och under hvilka förutsättningar expropriation skulle kunna medgifvas i syfte att från bolag eller enskilda personer tillhörande skogar af mera betydande omfattning måtte kunna förvärfvas mark för bildande af kommunalskogar.

Sedan utskottets hemställan i *punkten 1:o)* blifvit uppläst, lämnades på begäran ordet till

Herr Lindhagen, som yttrade: Bland de sträfvanden, som göra sig gällande i afseende på skogsvården, veta vi, att det länge ifrågasatts att ägna en särskild uppmärksamhet åt större skogar. Det är här icke fråga om sådana skogar, som omedelbart tjäna endast jordbruket till husbehof, utan om de större skogskomplexen, som innehafvas blott för skogsbrukets skull eller som handelsvara gå ur hand i hand, i sista fallet merendels för att fullständigt sköflas. Hitintills har man i detta afseende hufvudsakligen riktat sin uppmärksamhet på den utvägen att genom skogsvårdslagstiftning förekomma ,att skogarna sköflas, och söka åstadkomma, att de utnyttjas på ett rationellt sätt. Som vi veta, går det emellertid mycket långsamt med den saken, och de förslag, som framställas härom, hade visserligen upprepade gånger antagits af Andra Kammaren men aldrig af Första Kammaren.

Nu finnes det emellertid äfven en annan väg, som vi delvis trefvande redan försöka oss på, nämligen att vid sidan af skogsvårdslagar också fordra koncession för förvärf af större skogskomplexer. Det betyder med andra ord, att staten skall utöfva en särskild granskning angående de personer, som vilja förvärfva dessa skogar. På denna väg kan man ju på ett smidigare och snabbare sätt åstadkomma skogsvård, nämligen genom att staten, för den händelse den finner sig föranledd att bevilja koncession, därvid lämnar vissa föreskrifter om skogsvården, hvilka staten anser erforderliga med hänsyn till förvärfvarens personlighet och det ändamål, till hvilket han skall använda skogen. Redan ur den synpunkten kan koncession vara särdeles nyttig, då ju den tidpunkten

är långt aflägsen, då man kan påräkna, att genom skogsvårdslagar få en för hela landet genomförd och fullt tillfredsställande skogsvårdslagstiftning.

Ang. koncession för förvärf och utnyttjande af vissa skogar och torfmossar m. m. (Forts.)

Men genom koncession — och det är nästan det viktigaste — vinner man också ett annat ändamål, ett ändamål, som aldrig uppnås genom skogsvårdslagar, och det är att man på det sättet kan kontrollera, att skogen kommer i rätta händer, att den fördelas på rätt sätt. Det går aldrig genom skogsvårdslagar, men är dock en viktig uppgift. Det är nämligen till en början ganska äfventyrligt, om skogarna monopoliseras och i allt för hög grad samlas på några få händer. Vidare är det af vikt, att det ses till, att afkastningen af skogarna tillfaller åtminstone till en del befolkningen på den ort, där skogarna växa eller vidare i hvarje fall åtminstone det land, där de växa, så att det icke genom att skogarna förvärfvas af utlänningar eller inhemska personer, som bo långt ifrån den trakt, där skogarna växa, äfventyras, att skogarnas afkastning går bort från orten och befolkningen. Vi ha här i landet sett upprepade exempel på, hvart detta leder, särskildt beträffande lappmarksskogarna, som ju skulle kunna bereda lappmarksbefolkningen en mycket god bärgning men som nu, i stället för att bli till en välsignelse för bygdens folk, vållat stor fattigdom, därigenom att själfva skogens afkastning går till annat håll.

En form af en sådan koncession är det förslag, som vid upprepade tillfällen varit före i Riksdagen, nämligen att de skogar, som enligt norrlandslagen fortfarande kunna förvärfvas af de stora skogsägarne, icke skola få säljas utan skola hembjudas stat eller kommun. Jag har för min del icke i år upprepat den motion, som afsåg detta, ty det är dock en obetydlig åtgärd, att på det sättet besluta en liten flik af ett koncessionssystem, i stället för att taga upp koncessionssystemet i dess helhet. Det är anledningen, hvarför jag ej upprepat motionen i år. Jag skall nu, herr talman, inskränka mig till att yrka bifall till den af mig och herr Karlsson i Fjäl under punkten anförda reservationen, däri vi anhålla: »att Riksdagen ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte taga i öfvervägande, huruvida, i hvilka fall och på hvilka villkor genom lag bör stadgas koncession för förvärf och utnyttjande af skogar af större omfattning.»

Herr Zetterstrand: Herr talman! Beträffande skogsfrågor ha jag och den föregående ärade talaren mycket ofta samma uppfattning. Vi ifra mycket för en förbättrad skogsvård, och jag tror också, att vi gärna skulle se, om den nuvarande skogsvårdslagen kunde i någon mån skärpas. Likaså äro vi båda mycket intresserade för att, särskildt beträffande större skogskomplexer, om möjligt mera lämpliga bestämmelser kunde träffas. Vi äro vidare ense om att våra stora skogar ej böra få komma i utlänningars händer, och det ha vi nu också fått lag på. Vi ha båda kämpat för att

Ang. koncession för förvärf och utnyttjande af vissa skogar och torfmossar m. m. (Forts.)

de stora bolagen i Norrland icke skulle i alltför stor utsträckning förvärfva skogar, och vi ha kommit långt äfven på området.

Nu har motionären emellertid gått ännu längre i denna fråga. Han vill ha koncession för förvärf af större skogar, och han nämnde att syftet därmed skulle vara, att man skulle kunna granska, hvilken person som skulle köpa dem, och att man skulle kunna tillse, att skogarna komme i rätta händer, så att icke personer från aflägsna håll skulle komma att köpa skogar, hvarigenom dessa icke skulle bli till det gagn för trakten, som de eljest kunde bli. Jag får verkligen säga, att det förefaller mig vara att gå för långt. Genom ett dylikt förfarande skulle man göra ett ganska väsentligt och mycket kännbart intrång i den fria handeln och vandeln, och man skulle underkasta svenska folket ett administrativt godtycke, som jag icke tror folket skulle bli belåtet med. Det nämndes, att på andra håll förslag i samma riktning kommit fram. Det är möjligt. Jag vet själf, att i Norge ett sådant förslag föreligger, men jag vet också, att det har rönt ett mycket starkt motstånd, och jag är öfvertygad om, att detta förslag i Sverige kommer att röna ännu starkare motstånd.

Herr talman, jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr Lindhagen: Jag kan icke förstå, hvarför man nödvändigt skall gå så långt som den siste talaren gör och påstå, att förslaget skulle lägga hinder i vägen för samfärdseln och det allmänna varuutbytet. Meningen är att få en utredning om, huruvida, i hvilka fall och på hvilka villkor koncession bör införas, och det kan icke vara meningen, att Kungl. Maj:t skall vidtaga någon åtgärd, som är skadlig i det afseendet, som den siste talaren framhöll, utan meningen är blott den, att man skall gifva bestämmelser, som lämna skydd mot de olägenheter, som finnas. Den siste talaren berörde visserligen icke, men bestred ej heller, att det också finnes olägenheter med de nuvarande förhållandena. Hvad har t. ex. lappmarksbefolkningen för gagn af sina skogar, då dessa kommit i händerna på göteborgare, stockholmare eller utlänningar, som bo i Paris och London? Skulle det icke vara en nyttig och landet värdig uppgift att söka inrätta en kontroll öfver, hvilka de personer äro, som köpa marken för skogens skull och hvad de komma att använda skogen till? Det skulle lända till nytta för hela landet och i synnerhet för de trakter, där skogarna finnas. Det gäller här bara att undanröja olägenheterna med det nuvarande tillståndet, och det är i alla fall en sak, som på grund af sin egen natur en gång måste utredas, och därför tycker jag, att det är skäl att någon gång börja utreda densamma.

Öfverläggningen var härmed slutad. I öfverensstämmelse med de därunder gjorda yrkandena framställde herr talmannen propositioner först på bifall till utskottets hemställan och vidare på afslag

å berörda hemställan och bifall i stället till den af herrar Lindhagen och Karlsson i Fjäl vid punkten fogade reservationen; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med öfvervägande ja godkänd. Som herr Lindhagen likväl begärde votering, blef nu uppsatt, justerad och anslagen följande omröstningsproposition:

Ang. koncession för förvärf och utnyttjande af vissa skogar och torfmossar m. m. (Forts.)

Den, som vill, att kammaren bifaller lagutskottets hemställan i punkten 1:o) af utskottets förevarande utlåtande n:o 51, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med afslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den af herrar Lindhagen och Karlsson i Fjäl vid punkten fogade reservationen.

Voteringen utvisade 126 ja mot 62 nej, hvadan utskottets hemställan af kammaren bifallits.

Punkten 2:o) föredrogs härpå; och yttrade därvid:

Herr Lindhagen: Vid omröstningen i lagutskottet var det 6 röster, som tillföllo den här ifrågavarande reservationen, men nu finner jag, att jag står ensam, och jag vet icke, hvart kamraterna tagit vägen. Men jag hoppas, att de begära votering, ty jag skall åtminstone icke besvära kammaren ännu en gång, om det icke ser ut att gå bättre än förra gången.

Men jag vill i alla fall säga, att enligt våra förhoppningar ligger i torfmossarna ett af vårt lands allra största framtidsvärden, och man har den förhoppningen, att de skola ersätta stenkol. Jag vet icke, om detta kan gå i uppfyllelse, men man drömmer därom. Regeringen har sagt, att det måste bli så, och Riksdagen har upprepade gånger uttalat sig i samma riktning. Då kan man förstå, att torfmossarna måste med tiden få ett oerhördt värde. Nu bidrager staten med att befrämja deras exploatering på olika sätt. Men en tid kommer kanske snarare än man vågar tro — då de tekniska framstegen kommit så långt, att man kan utnyttja torfmossarna och använda torf i stället för stenkol. Då börjar spekulationen att taga hand om torfmossarna lika väl som vattenfallen. Och när vi häromdagen skrefvo och begärde utredning, om ej utsträckt koncession skulle vara af nöden för begagnande af vattenfall särskildt i fråga om kraftledningar, tycker jag, att det vore framsynt att börja utreda, om ej en sådan koncession äfven skulle vara

Ang. koncession för förvärf och utnyttjande af vissa skogar och torfmossar m. m. (Forts.)

nödig i fråga om sådana torfmossar af större omfattning, som icke brukas i samband med jordbruk, men inköpas för industriella ändamål och särskildt för kraftöfverföring.

Vi hörde under de föregående debatterna senast herr Vennersten från Borås tala om, att torfmossarna böra användas på detta sätt, och lagutskottet har i sin motivering redan framhållit, att herr Åkerlunds motion i själfva verket innehåller något litet om torfmossar. Denna kammare har i anledning af herr Åkerlunds motion också i själfva verket beslutat en skrifvelse med begäran om utredning, huruvida det icke kunde och borde fastställas taxor för öfverföring af kraft äfven från torfmossar. Men då kunna vi lika väl begära utredning i allmänhet om koncession i fråga om torfmossar liksom i fråga om vattenfall. Jag tycker, att denna fråga är likvärdig med den föregående, och att den har det företrädet, att här ännu är tid för oss att göra något, medan vi i fråga om vattenfall redan ha försummat oss mycket. Därför tycker jag, i likhet med fem andra personer inom utskottet, som röstat för saken, att kammaren kunde benäget bifalla mitt förslag, »att Riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning, huruvida, i hvilka fall och under hvilka villkor genom lag bör stadgas koncession för förvärf och utnyttjande af torfmossar af större omfattning.»

Herr Zetterstrand: Herr talman, mina herrar! Huru många, som inom utskottet röstat för denna sak, vet jag icke. Men att ej jag gjort det, är säkert. Med ännu större skäl än beträffande föregående punkt får jag här yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare anfördes ej. Efter af herr talmannen gifna propositioner å de under öfverläggningen gjorda yrkandena biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkten 3:o).

Utskottets hemställan bifölls.

Härefter föredrogs *punkten 4:o)* och gaf herr talmannen därvid på begäran ordet till

Grefve Hamilton, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Onekligen skulle det vara af stor betydelse för vårt land, om man kunde införa en rationell skogsskötsel och uthållighetsbruk vid våra större skogar, hvarigenom afverkning icke skulle i allmänhet få äga rum till större omfång, än som motsvarar den årliga tillväxten. Därigenom finge ju den enskilde ägaren en jämn inkomst, och staten komme icke att riskera att få landets skogar sköflade. Denna bestämmelse kan naturligtvis icke gälla annat än de större skogarna,

Ang. koncession för förvärf och utnyttjande af vissa skogar och torfmossar m. m. (Forts.)

ty de mindre skogarna äro naturligtvis i allmänhet sådana, att det icke finnes många årsklasser, och hvad som afverkas måste således alltid tagas från ett fåtal sådana. Men hvad de större skogarna beträffar, äro bestånden i de flesta fall sådana, att det finnes åtskilliga årsklasser, och således kan afverkningen ske under loppet af hela tillväxttiden.

De skäl, som utskottet anför för afslag, synas mig också vara ganska svaga. Utskottet påstår, att det skulle blifva en undantagslagstiftning, som uteslutande skulle gälla de större skogarna. Ja, det är sant. Men då denna lagstiftning endast kan beröra — åtminstone praktiskt sedt — de större skogarna, är ju en sådan undantagslagstiftning förlåtlig.

Vidare påstår utskottet, att saken skulle kräfva en stadgad erfarenhet och noggrann kännedom om skogsskötsel. Jag vågar tro, att vi nu hunnit så långt i vårt land, att vi hafva åtminstone någon erfarenhet om, huru en skog bör skötas. Om vi ej hafva den, få vi skaffa oss den från grannländerna, från Tyskland. Jag vågar också hålla före, att skogsvårdsstyrelserna genom sina jägmästare och sina skolade skogvaktare kunna bidraga till att få denna uthållighetsskötsel genomförd.

Vidare påstår utskottet, att det skulle erfordras en ganska stor stab af kontrollanter. Jag föreställer mig äfven, att skogsvårdsstyrelserna, om de finge större anslag för anställande af skogvaktare, skulle kunna åtaga sig denna kontroll.

Då det, herr talman, förefaller mig vara till synnerligen stort gagn för såväl hela landet som den enskilde, om uthållighetsbruk å de större skogarna blir infördt, och då jag icke kan finna, att de skäl, utskottet anfört, äro vägande, vågar jag hemställa om bifall till herr Zetterstrands m. fl. reservation eller, att Riksdagen, i anledning af förevarande motion, måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t, efter verkställd erforderlig utredning, låta utarbeta och för Riksdagen framlägga förslag till lagstiftning, hvarigenom bolag och enskilda personer, som äga skogar af mera betydande omfattning, åläggas å dem införa uthålligt skogsbruk.

Herr Svensson i Skyllberg: Herr talman, mina herrar! Då Första Kammaren redan biträdt utskottets förslag och sålunda äfven i år afslagit den väckta motionen, torde det kanske kunna synas öfverflödigt att här i kammaren spilla tid på densamma, men då det synes mig, att det har en viss betydelse, att äfven här i kammaren en mening gifver sig tillkänna, som är afvikande från den, som reservanterna i utskottet företrädt, ber jag att äfven i år få yrka bifall till utskottets förslag och afslag å motionen, och jag gör det på hufvudsakligen samma skäl, som jag förut i denna fråga anfört här i kammaren.

Ang. koncession för förvärf och utnyttjande af vissa skogar och torfmossar m. m. (Forts.)

Reservanterna vilja, att å skogar af större omfattning skall införas uthållighetsskogsbruk.

Hvad mena då dessa herrar med uthållighetsskogsbruk? Mena de kanske, att samma mängd virke af olika ålder och dimensioner alltid skulle finnas på en egendom? Något sådant vore alldeles afvita att föreskrifva. Det vore att nedsätta en egendoms ekonomiska afkastning till ett minimum. För att kunna genomföra detta uthållighetsskogsbruk fordras först ett noggrant uppskattande af befintligt skogskapital, vidare en noggrann undersökning och taxering af ungefärliga årliga tillväxten. En sådan skulle fordra ganska betydliga penningebelopp. Af en vid innevarande års riksdag väckt motion hafva herrarne sett, att endast för en summarisk beräkning af ungefärliga tillgången på enskilda skogar i riket erfordras ett anslag af öfver en half million kronor.

Hvad tro herrarne det skulle kosta, om en tabell skulle uppgöras, som utvisade det befintliga skogskapitalet och tillväxten å de större skogarna. Jo, en summa många gånger större än den omnämnda och hvem skulle betala denna summa? Skulle staten eller enskilda skogsägare göra det? Det ginge väl ändå an, om man genom en sådan åtgärd finge fram en skogsplan, som hade värde och praktisk nytta för skogarna. Men, mina herrar, om denna skogstaxering skulle utföras af statens tjänstemän, komme den att utföras af folk, som äro mindre kompetenta härtill än de personer, som nu sköta skogarna. Om statens skogstjänstemän skulle bestämma, hvad som får tagas af enskilda skogar, skulle meningen väl vara att ålägga enskilda skogsägare att sköta skogarna efter samma principer som staten sköter sina. Skulle icke detta vara meningen, så vet jag icke hvad meningen kan vara. Om enskilda skogsägare skulle åläggas att sköta sina skogar efter samma principer som staten sköter sina, blefve afkastningen af de privata skogarna föga större än af statens skogar. Men tror någon, att vi hafva råd härtill? Jag tycker, att, när vi så nyligen infört en lag angående vård af enskildas skogar, en lag som varit i gällande kraft endast på femte året, vi böra gifva oss till tåls och se, hvad den kan uträtta och sedan låta skogsvårdsstyrelserna få den ökade befogenhet, hvartill förhållandena kunna gifva anledning. Jag medgifver, att det kan vara skäl uti att föreskrifva åtgärder mot öfverdrifven afverkning af ungskog, men det är ingalunda af behofvet påkalladt att gå så långt som motionärerna föreslagit. Såväl utskottet som skogsvårdsstyrelserna anse, att de större skogarna skötas bättre än de mindre. Motionärerna föreslå nu, att uthållighetsskogsbruk till att börja med skulle införas endast med afseende på de större skogarna, men om vi gifva oss in på denna sak, blir det endast en tidsfråga, när lagen kommer att utsträckas äfven till mindre skogsägare.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag och afslag å motionen.

Ang. koncession för förvärf och utnyttjande af vissa skogar och torfmossar m. m. (Forts.)

Herr Schotte: Herr talman, mina herrar! Jag tror, att den föregående ärade talaren i någon mån öfverdrifvit den föreliggande frågan. Han har tydligen sett densamma alltför ensidigt och ur yrkandet om uthållighetsskogsbruk dragit ut konsekvenser, som icke ur detsamma behöfva utdragas. Det är alldeles gifvet, att uttrycket uthållighetsskogsbruk i viss mån är sväfvande. Begreppet innebär närmast, att å en viss areal skogsmark icke skall uttagas annan virkesmängd än den, som kan beräknas motsvara tillväxten. Uppenbart är emellertid, att en dylik beräkning måste hänföras till en större areal för att den öfverhufvudtaget skall hafva något värde och kunna befrämja en rationell skogsvård. Det är omöjligt att begränsa den till vissa littera, till vissa landtmäterifigurer, det är självklart, att ett dylikt uthållighetsskogsbruk måste sträcka sig öfver stora ytor, och man behöfver således icke hysa några farhågor för att detsamma skall komma att tillämpas på småegendomar, med hvilka det praktiskt taget har mycket litet att göra. Det gäller uppenbarligen i fråga om uthållighetsskogsbruk att icke gå tillväga schablonmässigt och efter opraktiska teorier eller räkna med långa omloppstider, oberoende af skogens beskaffenhet och markens natur och för hvilka ändamål enskilda skogsägare i hufvudsak tillgodogöra sig sina skogar. Staten har i icke ringa utsträckning tillämpat ett dylikt schablonmässigt uthållighetsbruk, hvarigenom det befunnits, att afsevärda myckenheter af den svenska skogen ruttnat ned till ingen nytta och allra minst till nytta för skogen, där alstrandet af nya beståndsgenerationer, hvilka kunna tillgodogöra sig skogsmarkernas afkastningsförmåga, är af hufvudsaklig betydelse. Jag såg i en tidskrift för någon tid sedan, att i Bayern—Tyskland har som bekant uthållighetsskogsbruk allmänt infördt — nyligen gjorts undersökning af vissa granskogar, hvarvid det befunnits, att där finnes 150,000 tunnland granskogar, som bort afverkas efter kortare omloppstid än ursprungligen beräknats. Det framhölls i sammanhang därmed, att om en verklig rationell afverkning skett, som icke på något sätt behöft stå i strid mot de uthållighetsprinciper, som i öfrigt varit gällande, mycket betydande inkomster, jag vill minnas 600 millioner mark, kunnat uttagas ur dessa skogar. Sådana storartade förhållanden ha vi ju icke i vårt land i något afseende.

Det är gifvet, att uthållighetsbegreppet icke får tolkas så strängt, att det icke under vissa villkor tillåtes att afverka oväxtlig skog. Detta ha också reservanterna påpekat, då de säga, att lagstiftningen icke må hindra, att en afverkning sker ett eller ett par år i förtid, blott att skogstillgången ej i någon betydligare mån minskas. Den nämnda tiden bör dock utsträckas längre än den nu angifna. Det är uppenbart, att det icke är med rationell skogsskötsel förenligt, att skogar, hvilkas värde årligen minskas, stå kvar, och att högre skogsafverkning kan vinnas, om uthållighetsskogsbruk ordnas på lämpligt sätt, icke blott efter matematiska principer utan

Ang. koncession för förvärf och utnyttjande af vissa skogar och torfmossar m. m. (Forts.)

äfven i öfverensstämmelse med hvad från en rationell skogsskötsels synpunkt måste fordras. Men om en dylik afverkning tillåtes, bör man också tillse, att värdet af den oväxtliga skogen i så stor utsträckning som möjligt nedlägges på skogsmarken för att förbättra den återstående skogen, samt på kommunikationer och dylikt för att underlätta tillgodogörandet af skogen i dess helhet. Nu har man på en del främmande håll föreskrifvit, att halfva skogsafkastningen skall nedläggas på den skog, som är kvar, hvarigenom denna kan rationellare tillgodogöras och gynnsammare förhållanden beredas den kvarvarande skogen.

Det är troligt, att tillsynen af efterlefnaden af en lag om uthållighetsbruk ej lämpligen bör öfverlämnas åt domänstyrelsen och dess tjänstemän — i det fallet gifver jag den föregående talaren rätt — utan åt skogsvårdsstyrelserna. Uppenbart är emellertid då också, att skogsvårdsstyrelserna icke kunna fullgöra detta uppdrag med de krafter, hvaröfver de nu förfoga, utan att det fordras ett ökadt antal tjänstemän framför allt af skogvaktarekategorien. Men om någon förhöjning af skogsvårdsafgifterna komme till stånd, är det tydligt, att det icke skulle möta större svårighet för vederbörande skogsvårdsstyrelser att kunna utöfva denna tillsyn. Jag tror, att, om man på ett praktiskt och förståndigt sätt sköter saken, behöfver man icke vara rädd att gifva sin anslutning till principen om uthålligt skogsbruk, och jag är öfvertygad om att, när denna fråga blifvit närmare utredd och vi få se ett lagförslag i detta ämne på kammarens bord, det kommer att visa sig, att de nu till synes stora divergenserna i själfva verket hafva krympt samman ej obetydligt. Jag vet, att särskildt den föregående talaren har intresse för skogsskötsel och icke vill, att skogen, till fara för framtida släkten, skall af nuvarande generation på hänsynslöst sätt sköflas. Och jag hoppas därför, att han skall kunna ge sin tillslutning till ett praktiskt och rationellt lagförslag om uthålligt skogsbruk, när ett sådant en gång föreligger.

Jag tror, att kammaren med mycket lugn kan biträda den afgifna reservationen, då därigenom ett lagförslag torde komma fram, ägnadt att tillfredsställa de berättigade synpunkter, som härvidlag finnas. Den nuvarande lagen om vård angående enskilda skogar är icke tillräcklig; jag tror att den behöfver kompletteras med en lagstiftning i syfte att garantera äfven kommande generationer ett skogskapital, som ej understiger det nuvarande, i stort sedt. Ett steg härtill är en lag i hufvudsaklig öfverensstämmelse med hvad reservanterna här föreslagit.

Herr talman, jag yrkar bifall till reservationen.

Herr Zetterstrand: Herr Svensson i Skyllberg och jag hafva, när det gällt dessa frågor, alltid uppträdt och resonerat med hvarandra — så har det varit riksdag efter riksdag, och så är det också nu!

Nu har 1907 års lagutskott yttrat bland annat: »Det kan icke vara försvarligt att stillatigande åse, huru på dessa stora komplexer redan nu och med all sannolikhet i allt större utsträckning skogskapitalet i följd af de genom spekulationen uppdrifna köpeskillingarna i ett slag realiseras i penningar, hvilka till på köpet kanske till stor del gå ut ur landet.»

Ang. koncession för förvärf och utnyttjande af vissa skogar och torfmossar m. m. (Forts.)

Det är faran för detta, som gifvit anledning till att reservanterna ställt sig på denna sida. Utskottet uttalade också, att det vore önskligt, om på större arealer af vårt land skogskapitalet bevarades och därmed en stadigvarande arbetsförtjänst kunde beredas befolkningen, en pålitlig virkesafkastning vara att tillgå för en trävaruindustri, som vill räkna med framtiden, samt en jämn inkomst af detta kapital påräknas för hela landet.

Vi ha därför kommit med vår reservation och däri nämnt uttrycket »uthålligt skogsbruk». Beträffande detta uthålliga skogsbruk, så definierades det af meranämnda lagutskott så, att därmed förstås ett sådant, som, med beaktande af olika förhållanden och däraf betingade olika omloppstider och olika brukningssätt på olika orter, bibehåller skogen vid en stadig afkastningsförmåga.

Jag tror ej, att den definitionen kan anses gå för långt, i all synnerhet om man lägger saken i händerna på skogsvårdsstyrelserna, som bestå af så praktiska och om skogen ömsinta personer som herr Svensson i Skyllberg.

Jag yrkar bifall till reservationen.

Herr Svensson i Skyllberg: Herr talman! Om herrarne uppmärksamt hörde på, hvad herr Schotte sade, så kunna herrarne inse, att han och jag äro ense i fråga om huru skogar böra skötas och behandlas. Men jag vidhåller, att om man har den åsikten om hvad som bör göras, så kan man med lugn se tiden an och möjligen öka skogsvårdsstyrelsernas befogenhet; men man behöfver icke gå så långt som reservanterna föreslagit.

Herr Zetterstrand sade, att man vill söka åstadkomma och taga ut hvad skogen med jämn afverkning kan gifva. Just däri ligger svårigheten. Ty, mina herrar, skogsstatistiken är för ung, och ännu kunna ej våra skogstjänstemän med någon högre grad af säkerhet uppskatta hvad våra större skogskomplex ändamålsenligt skötta kunna lämna.

Under de senast gångna skogsgenerationerna ha framhållits så många olika sätt att sköta skogen, så att vi icke kunnat få fram någon statistik i fråga om hvad skogen kan och bör lämna, då den rätt skötes. Därför blefve det ock en fara att lägga afgörandet härutinnan i unga, till äfventyrs oerfarna jägmästares händer. Äfven jag är af den meningen, att skall kontroll öfver afverkningen ifrågakomma, är det skogsvårdsstyrelserna, som härvidlag böra komma i fråga, och ingalunda domänstyrelsen.

Jag vidhåller emellertid mitt yrkande.

Ang. koncession för förvärf och utnyttjande af vissa skogar och torfmossar m. m. (Forts.)

Grefve Hamilton: Det förvånar mig, att den siste ärade talaren, som är en så varm skogsvän och själf sköter sina skogar så väl, motsätter sig införande af en rationell skogsskötsel. Jag vädjar till honom själf: skulle han önska, att hans skogar sköflades; eller: skulle han icke önska, att Sveriges skogar sköttes så väl som hans egna! Han utmålade för oss en tafla, som skulle visa, att en rationell skogsskötsel minskade afkastningsförmågan. Jag tror, att den, som känner till skogsskötseln i Tyskland, kan konstatera, att det visat sig, att statens förtjänst där är 3—4 gånger större än den svenska statens. Och jag tror, att om man kommer till södra Sverige, så skall man finna stora skogar, som äro rationellt skötta, och där det visat sig, att en rationell skötsel är vinstgifvande.

Naturligtvis böra icke oerfarna statens tjänstemän hafva hand om skogarna. Men jag tror mig veta, att kunskapen äfven bland statens skogstjänstemän stiger år för år, och jag tror mig också veta, att inom skogsvårdsstyrelserna finnes praktiskt folk med erfarenhet. Jag förmenar därför, att den tafla, som den siste aktade talaren utmålade, är fullkomligt vilseledande.

Om jag ej hade den uppfattningen, att uthållighetsprincipen och en rationell skogsskötsel gåfve större inkomst åt skogsägaren, så skulle jag, som äfven har skogar, icke våga mig på att omfatta denna princip.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Åkerlund: Äfven jag har klart för mig, att den nuvarande skogsvården icke är sådan den bör vara. För att åstadkomma någon förändring till det bättre på frivillighetens väg i detta afseende synes det lämpligt, att de stora skogsägarne gå i spetsen — det lär icke vara så obilligt att begära. Men det gör ju en hel del af dem redan och speciellt herr Svensson i Skyllberg, och därför säger jag med grefve Hamilton, att det förvånar mig, att han opponerar sig så mycket mot förslaget. Ty det behöfs ej alls någon opposition från hans sida, det vet jag. Men den som observerat, huru det ena stora skogskomplexet efter det andra försäljes ifrån ganska solida händer endast därför, att det kan betalas ofantliga belopp till följd af möjligheten för köparen att kunna ruinera skogen, han må väl ställa sig betänksam till frågan. Och jag tror, att när man ser sådant, så bör man ställa sig på herr Lindhagens sida, hvilket det äfven för mig är en sann glädje att en gång kunna göra.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats afslutad, gaf herr talmannen i öfverensstämmelse med de yrkanden, som därunder förekommit, propositioner först på bifall till utskottets hemställan och vidare på afslag å berörda hemställan och bifall i stället till den af herr Zetterstrand m. fl. vid punkten fogade reservationen; och fann herr talmannen den senare propositionen vara med öf-

Ang. koncession för förvärf och utnyttjande af vissa skogar och torfmossar m. m. (Forts.)

vervägande ja besvarad. Herr Svensson i Skyllberg begärde emellertid votering, i anledning hvaraf nu uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren, med afslag å lagutskottets hemställan i punkten 4:o) af utskottets förevarande utlåtande n:o 51, bifaller den af herr Zetterstrand m. fl. vid punkten fogade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan.

Voteringen utföll med 128 ja mot 74 nej; och hade kammaren alltså, med afslag å utskottets hemställan, bifallit den af herr Zetterstrand m. fl. vid punkten fogade reservationen.

Vid föredragning härpå af *punkten 5:o)* begärdes ordet af

Herr Lindhagen, som yttrade: Jag tror, att det är ett ostridigt förhållande, att bland de allra viktigaste uppgifterna i skogspolitiken är den, att så småningom i största möjliga utsträckning bilda kommunalskogar. Förr var skogsväsendet byggdt på allmänningar till stor båtnad för land och folk, men så kom en tid, då man beslöt att dela ut allmänningarna, och man gjorde sig af med de flesta. Nu har man ångrat detta och börjat söka återvinna hvad man förlorat. Sålunda ha under den sista tiden för afvittringen afsatts vissa skogar i Norrbottens lappmark oeh i norra Dalarna, och kamrarna ha på sina bord under innevarande riksdag förslag om, att sista resten af afvittringen i Västerbottens lappmark skall så bedrifvas, att hela skogsanslaget till afsalu afsättes till gemensamhetsskogar. 1904 års Riksdag aflät en skrifvelse i samma syfte. Det gällde att genom en civillag få rättighet att bilda allmänningar, och det framställdes då också under ärendets behandling förslag, att man borde skaffa särskilda medel för att lämna lån för bildande af kommunalskogar, men det ansågs, att med den saken kunde tills vidare anstå.

Det är klart, att det för bildande af kommunalskogar är bra, om man kan gå fram på frivillighetens väg och att man bör göra det i det längsta möjliga, men det är icke görligt att fullt genomföra detta verk i framtiden utan att bakom frivilligheten också finnes ett yttersta medel att kunna genom expropriation bilda kommunalskogar eller att utvidga kommunalskogarna, där redan sådana

Ang. koncession för förvärf och utnyttjande af vissa skogar och torfmossar m. m. (Forts.)

äro ehuru i otillräcklig omfattning bildade. Det gäller särskildt i trakter, där skogen innehafves af en eller ett par jordägare — jag kommer alltid tillbaka till det, att det särskildt i Norrland finnes socknar, hvarmed så är förhållandet — och det gifves ingen möjlighet för sådana socknar att åter komma på grön kvist utan att staten ingriper. Också visar erfarenheten från kommunalpolitikens historia i hela Europa, hurusom bildandet af kommunalskogar utgjort en fundamental punkt i den så kallade jordfrågan, och särskildt i centraleuropa har vid feodalismens aflösning bildandet af kommunalskogar stått som en första punkt på programmet, och den har också mångenstädes konsekvent genomförts, hvilket ländt till allmän båtnad. På så sätt måste man gå fram, och det är en viktig uppgift att sträfva i den riktningen.

Jag förstår mycket väl, att förslaget att för ändamålet äfven hafva en expropriationslag till hands förefaller vara en jämförelsevis ny tanke. Dock har den framförts i motiven till norrlandskommitténs betänkande och äfven i skogskommitténs betänkande har saken varit på tal, och jag kan upplysa om att för norska stortinget föreligger i år ett regeringsförslag om en så beskaffad lagstiftning. Det är nödvändigt att börja så småningom och göra sig förtrogen med tanken, och ehuru det icke är den ringaste utsikt för att saken skall gå igenom vid denna riksdag, är jag alldeles öfvertygad om att svenska Riksdagen i alla fall en gång kommer att besluta sig för att antaga just ett sådant förslag, och därför, herr talman, ber jag få yrka bifall till reservationen, som innehåller, att Riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla om öfvervägande, huruvida och under hvilka förutsättningar expropriation må kunna medgifvas i syfte att från bolag eller enskilda personer tillhörande skogar af mera betydande omfattning må kunna förvärfvas mark för bildande af kommunalskogar.

I detta anförande instämde herrar *Karlsson* i Fjäl och *Carlsson* i Malmberget.

Herr Zetterstrand: Herr talman! Det finnes nog ingen i denna kammare, som icke med herr Lindhagen lifligt instämmer däri, att det vore högeligen önskligt, om vi inom vårt land hade kommunalskogar i mycket stor utsträckning, och den omständigheten, att han fäst uppmärksamheten därpå, få vi ju hålla honom räkning för. Nu beror emellertid det förhållandet, att kommunalskogar icke finnas i större utsträckning, ej därpå, att mark saknas för sådana skogar, utan det beror antingen därpå, att man icke har vilja att skaffa sig kommunalskogar, eller oftare därpå, att man icke har medel för ändamålet. Nu torde det vara så, att vill man skaffa sig kommunalskogar och har man medel därtill, går det nog på frivillighetens väg både nu och en lång tid framåt. Under sådana

omständigheter vågar jag tro, att frågan om att gå expropriationsvis till väga är för tidigt väckt.

Ang. koncession för förvärf och utnyttjande af vissa skogar och torfmossar m. m. (Forts.)

Jag ser saken äfven ur en annan synpunkt. Herr Lindhagen betonade, att det endast var fråga om att expropriera skogar af större omfattning, och däri ger jag honom rätt, att skall expropriation äga rum, bör den företrädesvis gälla de större skogarna. Men om man, som vi för vår del göra, anser, att dessa skogar böra skötas på ett uthålligt sätt, kan man tycka, att äfven de större skogsägarne kunna ha intresse af skogsbruket och vara hängifna sin mark, och då kan det vara hårdt för dem att nödgas genom expropriation afhända sig dessa områden.

Då jag som sagdt är öfvertygad om, att det icke saknas mark för kommunerna, om de vilja skaffa sig skogar, åtminstone under en lång tid framåt, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Schotte: Herr talman! För min del måste jag beklaga, att icke herr Lindhagen har fullföljt det uppslag, som han gaf vid 1907 och 1908 års riksdagar, däri han yrkade expropriationsrätt för kalmarker eller kalhuggna skogstrakter. Jag tror, att det förslaget säkerligen skulle vunnit stor sympati äfven nu i denna kammare, som ju för sin del förut en gång bifallit motion i detta syfte, ehuru denna naturligtvis fallit på Första Kammarens motstånd.

Huruvida man för öfrigt bör gå så långt som motionärerna föreslagit, därom kan tvistas. I alla fall är betydelsen af allmänningsskogarna synnerligen stor; och en expropriationsrätt för vinnande af sådana kommer sannolikt att hufvudsakligen hänföra sig till kalmarker och annan ödelagd skog — växtliga skogar bli ju i regeln för dyrbara att med expropriation förvärfva. På dessa grunder skall jag, her talman, be att få instämma i yrkandet om bifall till reservationen.

Herr Lindhagen: Jag kan icke förstå, huru herr Zetterstrand kan vara af den öfvertygelsen, att det skall gå lätt för sig, i fall man har pengar, att på frivillighetens väg kunna på skäliga villkor köpa den erforderliga marken af dessa stora skogsägare, som rå om hela socknar. Jag skulle önska att herr Zetterstrad finge pengar för att göra ett försök, så skulle herr Zetterstrand få se, hur det skulle gå.

Men jag tänker alltid på: hur skall man bereda dessa stackars lappmarkssocknar och deras vederlikar i Härjedalen och på andra ställen någon ljusare ekonomisk framtid, om man icke ställer så att dessa skogar bli deras egen egendom — det finns ingen annan möjlighet.

Herr Zetterstrand förmenade också, att i fall skogarna ägnades en god skogsvård vore det hårdt för dessa skogsägare att afstå dem. Ja, jag vet just icke det; då de skulle få ersättning blir det

Ang. koncession för förvärf och utnyttjande af vissa skogar och torfmossar m. m. (Forts.)

icke hårdt för dem, men det är hårdare för svenska folket, hvilket dessa skogar ursprungligen tillhört, att icke återfå åtminstone någon del af desamma. Då enligt detta förslag icke är fråga om någon reduktion, utan betalning skulle gifvas, kan man icke tala om någon hårdhet eller att man förfar på något grymt sätt mot dessa stackars stora skogsägare.

Herr Åkerlund: Jag anser visserligen, att det vore en lycka, om man kunde åstadkomma flera kommunalskogar än hvad som nu finnes, men jag kan icke gå till väga på det sätt, som min ärade vän, herr Lindhagen, har föreslagit, då jag icke anser detta vara lämpligt.

Om herrarne ha följt med denna sak, ha herrarne nog sett, huruledes tendensen går mot en utsträckning af expropriationsrätten därhän, att det snart sagdt blir fråga om att expropriera allting. Det sista i den vägen, herr Lindhagen kommit fram med, är, att, därest man har en stuga på annans mark, man skall kunna expropriera den mark, hvarpå stugan ligger; denna mark må nu innehålla ett eller två tunnland, det blir expropriation i alla fall.

Huru skall under sådana förhållanden våra näringars framtid bli? Icke kan man lefva och gå framåt med vackra fraser, utan därtill fordras arbete. När man ställer allting så osäkert för hvarje människa, som vill arbeta för att förkofra vårt land, hur kan man då begära att vårt land skall kunna existera?

Jag är visserligen icke någon vän af dessa stora komplexer, åtminstone icke af dem, som besittas af aktiebolag — och det veta herrarne hvarför. Men trots detta kan jag icke i detta fall vara med om att åstadkomma en minskning af dessa stora ägovälden på det sätt herr Lindhagen har föreslagit.

Härmed förklarades öfverläggningen afslutad. Därunder hade yrkats dels bifall till utskottets hemställan, dels afslag därå och bifall i stället till den af herr Lindhagen vid punkten afgifna reservationen. Herr talmannen, som nu gaf propositioner å dessa yrkanden, fann propositionen på bifall till förstnämnda yrkande vara med öfvervägande ja besvarad; men som herr Branting begärde votering, blef nu uppsatt, justerad och anslagen denna voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller lagutskottets hemställan i punkten 5:o) af utskottets förevarande utlåtande n:o 51, röstar

Ja;

Den, det ej vill röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med afslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den af herr Lindhagen vid punkten afgifna reservationen.

Omröstningen utvisade 139 ja mot 70 nej. hvadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 8.

Ang. förbud vissa fall för bolag och förening att förvärfva fast egendom m. m

Å föredragningslistan var vidare uppfördt lagutskottets utlåtande n:o 52, i anledning af väckta motioner om utvidgning af lagen angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärfva fast egendom den 4 maj 1906 m. m.

Lagutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft fyra inom Andra Kammaren väckta motioner, n:is 127, 113, 94 och 115.

I motionen n:o 127 hade herr vice talmannen *Staaff m. fl.* hemställt,

1:o att Riksdagen måtte för sin del besluta sådan utvidgning af lagen angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärfva fast egendom den 4 maj 1906, att densamma komme att vinna tillämpning för hela Gäfleborgs län;

2:o att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes snarast möjligt låta utarbeta och för Riksdagen framlägga förslag till sådant tillägg till nyssnämnda lag, att, då aftal om förvärf enligt lagens 3 § ägt rum, staten eller den kommun, där den förvärfvade jorden vore belägen, berättigades på vissa villkor inlösa densamma; samt

3:o att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes så snart ske kunde låta verkställa en fullständig utredning rörande bolags jordförvärf i de mellersta och södra delarna af riket samt för Riksdagen framlägga förslag till de åtgärder, som af denna utredning kunde påkallas.

Vidare hade herr *Lindhagen* i motionen n:o 113 föreslagit, att Riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla om framläggande för nästa Riksdag af förslag till lag rörande förbud för bolag och förening att i vissa fall förvärfva fast egendom på landet äfven i södra och mellersta delarna af riket.

Herr *Berggren m. fl.* hade uti motionen n:o 94 anhållit,

1:o att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t så snart ske kunde låta verkställa utred-

Ang. förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärfva fast egendom m. m. (Forts.)

ning angående omfattningen af bolags jordförvärf inom Värmlands län och vidtaga de åtgärder, som med anledning af denna utredning kunde föranledas, samt

2:o att Riksdagen för sin del ville antaga ändrad lydelse af lagen den 4 maj 1906 angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärfva fast egendom i syfte att lagen måtte vinna tillämpning äfven i Värmlands län intill dess den i föregående punkt omnämnda utredning verkställts och Riksdagen och Kungl. Maj:t funnit lämpligt att i saken annorlunda besluta.

Slutligen hade herr *Lindhagen m. fl.* i motionen n:o 115 föreslagit, att Riksdagen ville för sin del antaga en lagstiftning i syfte att lagen den 4 maj 1906 rörande förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärfva fast egendom skulle i erforderlig mån gälla äfven för förvärf af vissa enskilda personer.

Utskottet hemställde,

1:o) att det i punkt 2:o) af herr Staaffs m. fl. förevarande motion gjorda yrkandet icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda;

2:o) att Riksdagen, med anledning af det i punkt 1:o) af herr Staaffs m. fl. omförmälda motion gjorda yrkande, måtte för sin del antaga ett af utskottet i förevarande punkt framlagdt förslag till lag om ändrad lydelse af 1 och 3 §§ i lagen angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärfva fast egendom den 4 maj 1906;

3:o) att Riksdagen, med anledning af de i punkt 1:o) af herr Berggrens m. fl. omförmälda motion, i herr Lindhagens motion n:o 113 och i herr Staaffs m. fl. förenämnda motion punkt 3:o) gjorda yrkandena, måtte i skrifvelse till Kungl Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes, så snart ske kunde, låta verkställa en fullständig utredning rörande bolags jordförvärf i de mellersta och södra delarna af riket samt för Riksdagen framlägga förslag till de åtgärder, som af denna utredning kunde påkallas;

4:o) att Riksdagen, med anledning af det i punkt 2:o) af herr Berggrens m. fl. ifrågavarande motion gjorda yrkande, måtte för sin del antaga ett vid förevarande punkt af utskottets hemställan intaget förslag till lag angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärfva fast egendom inom Värmlands län; samt

5:o) att herr Lindhagens m. fl. omförmälda motion n:o 115 icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Rerervationer hade emellertid afgifvits:

Ang. förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärfva fast egendom m. m. (Forts.)

vid *punkten 1:o)*:

af herrar *Pettersson* i Södertälje, grefve *Hamilton*, *Lindhagen*, *Jansson* i Edsbäcken och *Karlsson* i Fjäl, hvilka ansett, att utskottet bort hemställa, att Riksdagen med bifall till herr Staaffs m. fl. motion i denna del måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes snarast möjligt låta utarbeta och för Riksdagen framlägga förslag till sådant tillägg till lagen angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärfva fast egendom den 4 maj 1906, att, då aftal om förvärf enligt lagens 3 § ägt rum, staten eller den kommun, där den förvärfvade jorden vore belägen, berättigades på vissa villkor inlösa densamma;

samt af herrar *Zetterstrand*, *Widén* och *C. J. Berggren;*

vid *punkten 2:o)*:

af herrar *Trygger*, *Rudebeck*, *af Ekenstam*, *Ridderbjelke*, *Magnuson* och *Gezelius;* och

af herr *Bergendahl;*

vid *punkten 3:o)*:

af herrar *Trygger*, *Rudebäck*, *Ridderbjelke*, *von Baumgarten* och *Magnuson;*

af herr *Bergendahl;*

af herr *Fahlén*, som ansett, att utskottet bort hemställa, att Riksdagen i anledning af herr Berggrens m. fl. motion måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes, så snart ske kunde, låta verkställa utredning rörande bolags jordförvärf i Värmlands län samt för Riksdagen framlägga förslag till de åtgärder, som af denna utredning kunde påkallas; och

af herr *Gezelius;*

vid *punkten 4:o)*:

af herrar *Trygger*, *Rudebeck*, *Ridderbjelke*, *von Baumgarten*, *Fahlén*, *Magnuson*, *Bergendahl* och *Gezelius;* samt

vid *punkten 5:o)*;

af herr *Widén* mot utskottets motivering; och

Ang. förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärfva fast egendom m. m. (Forts.)

af herrar *Lindhagen* och *Karlsson* i Fjäl, hvilka hemställt, att Riksdagen ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte verkställa utredning, i hvad mån inom de sex nordligaste länen jordbruksfastigheter börjat på senare tider inköpas äfven af sådana enskilda personer, hvilka lika litet som bolagen lämpade sig att blifva ägare till dylika fastigheter, äfvensom för Riksdagen framlägga förslag till lagstiftning häremot, därest utredningen därtill gåfve anledning.

Efter uppläsandet af utskottets hemställan i *punkten 1:o)* lämnades på begäran ordet till

Herr Pettersson i Södertälje, som yttrade: Enligt 3 § i lagen om förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärfva fast egendom förefinnes fortfarande tillfälle för bolag och förening att förvärfva så mycket af hemmans afrösningsjord och impedimenter, som icke utgör stödskog eller odlingsområde. Vid 1907 års riksdag väckte herr Lindhagen motion om att detta undantag skulle upphäfvas eller modifieras så, att, när förvärf enligt denna undantagsbestämmelse skett, förvärfvet skulle hembjudas staten eller den kommun, inom hvilken jorden var belägen. Denna motion afslogs af Första Kammaren, men bifölls af Andra Kammaren såtillvida, att kammaren beslöt undantagets upphäfvande för lappmarkernas vidkommande samt gjorde den modifikation i undantaget för det öfriga Norrland, att, i fall förvärf enligt undantagsbestämmelsen skett, detsamma skulle hembjudas staten eller kommunen.

Vid 1908 års riksdag kom herr Lindhagen tillbaka med denna motion, men då hade han däri icke återupptagit förslaget om undantagets fullständiga upphäfvande, utan åtnöjde sig med undantagets modifierande på sätt jag nyss nämnde. Första Kammaren afslog äfven då motionen, men Andra Kammaren biföll densamma.

Nu i år har herr Staaff med flera återupptagit detta förslag, hvilket emellertid af lagutskottet afstyrkts. Skälet till detta förslag ligger i öppen dag; det är, att till följd af detta undantag det kan hända, att den verkan, som man afsett med ifrågavarande lag, till väsentlig del omintetgöres. Det vill säga: att genom detta undantag står det fortfarande öppet för bolag att förvärfva sig ekonomisk öfvermakt inom en stor del af landet.

Redan norrlandskommittén uttalade sig för, att i det fall, då undantag medgåfves ifrån förvärfsförbudet, den skog, som på sådant sätt förvärfvades, skulle göras till allmänningsskog, och Andra Kammaren har, som sagdt, redan två gånger uttalat sig i riktning för en modifikation af detta undantag. Vid sådant förhållande föreställer jag mig, att kammaren äfven i år vill vidhålla den ståndpunkten. Och tillåter jag mig således föreslå: »att, Riksdagen med bifall till herr Staaffs m. fl. motion i denna del måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes snarast möjligt låta utarbeta och för Riksdagen framlägga förslag till sådant

tillägg till lagen angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärfva fast egendom den 4 maj 1906 att, då aftal om förvärf enligt lagens 3 § ägt rum, staten eller den kommun, där den förvärfvade jorden är belägen, berättigas på vissa villkor inlösa densamma».

Ang. förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärfva fast egendom m. m. (Forts.)

Herr Widén: Som herrarne torde finna, ha jag och två andra ledamöter af utskottet låtit anteckna oss såsom reservanter, fastän vi icke gjort något yrkande. Hvad mig beträffar skall jag nu be att få säga något om innebörden af min reservation.

Denna fråga är icke ny för i år, utan, såsom den förste talaren i ämnet upplyst om, var den före senast i fjol i samma form som i år. Då tillstyrkte utskottet den framställning, som reservanterna nu gjort till sin, och denna antogs af Andra Kammaren, men den föll i Första Kammaren, såsom han påpekade. Äfven då var jag emellertid reservant och angaf till kammarens protokoll skälen därför. Jag vill nu återupprepa dessa skäl.

För min del är jag visserligen af den mening, att denna 3 § uti lagen om inskränkning i bolags rätt att förvärfva fast egendom i Norrland icke är bra som den är. Då Konungens befallningshafvande i Jämtlands län afgaf utlåtande i denna fråga, tillstyrktes borttagandet helt och hållet af denna rätt att förvärfva skogsmarker, som icke äro inbegripna under fastighetens stödskog. Jag var visserligen icke med då detta utlåtande afgafs — det skedde innan jag kom upp till länet — men jag är, i likhet med hvad Konungens befallningshafvande då var, af den mening att denna rätt borde väsentligt inskränkas. Däremot är jag icke ense med motionärerna och reservanterna om det sätt, på hvilket denna inskränkning bör ske.

Enligt mitt förmenande är det lämpligt att inskränka bolags rätt att förvärfva dylik skogsmark; och det först och främst i kvantitativt hänseende. Det visar sig nämligen, att, på grund däraf att hemmanen uppe i Norrland äro åsatta ett lågt mantal i förhållande till arealen, blir det i själfva verket ganska mycket skogsmark, som bolagen trots förbudslagen kunna förvärfva, och olämpligt mycket i förhållande till den jämförelsevis lilla areal, som hemmanen få behålla själfva. Detta är ett fel, menar jag. Men vidare är det så, att bestämmelserna därom att *odlingsområde* skall bibehållas åt hemmanet äro olämpligt affattade; och detta har blifvit ännu mera framträdande genom de administrativa föreskrifter, som Kungl. Maj:t utfärdat angående sättet för pröfning af denna fråga. Jag har för vederbörande statsråd, chefen för jordbruksdepartementet, påvisat, att det tarfvas ändring i dessa föreskrifter; men denna framställning har icke föranledt någon åtgärd.

Jag är sålunda öfvertygad om, att dessa bestämmelser böra ändras, så att det medgifvande, som är lämnadt bolag i fråga om förvärf af skogsmark, väsentligen blir inskränkt. Men jag finner

Ang. förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärfva fast egendom m. m. (Forts.)

det icke praktiskt, åtminstone sådana förhållandena äro i Jämtlands län, att vidtaga denna ändring på det sätt, som af motionärerna ifrågasatts, nämligen att, om ett bolag står i begrepp att förvärfva ett skogsområde, detsamma först skall hembjudas åt vederbörande kommun eller åt staten. Hvad kommunerna där uppe beträffar, ha de i allmänhet så ringa tillgångar och så dryga utskylder, att det knappast kan tänkas, att de skola kasta sig på skogsförvärf. Det vore således fullständigt ändamålslöst att på detta sätt hembjuda områden, som ett bolag vill förvärfva, till inlösen åt vederbörande kommun, åtminstone sådana förhållandena äro i Jämtland. Och hvad staten beträffar, synes det mig icke heller vara någon idé för staten att i allmänhet förvärfva ifrågavarande områden. De skogsmarker, hvarom här är fråga, inköpas i regeln af bolagen endast för att arrondera deras förutvarande besittningar, och detta gör, att de ligga en bit här och en bit där. Förvaltningen af dessa skogsbitar skulle ställa sig ganska dyr och obekväm för staten. Det är därför icke sannolikt, att staten i regel skulle ha lust att lägga sig till med dylika skogsmarker. Dessutom vore det väl nödvändigt, om man bifaller denna framställning, att för ändamålet ställa anslag i ökadt mått till vederbörandes disposition. Och detta har ej föreslagits.

På grund af hvad jag nu anfört, kan jag för min del icke anse den anvisade vägen för att få inskränkning i bolagens ifrågavarande rättighet annat än opraktisk och jag håller därför före, att den icke bör väljas.

Nu har det emellertid sagts, att det på vissa håll skulle råda andra förhållanden än i det län, jag tillhör, och att den ifrågasatta lagändringen skulle i en del trakter, särskildt i Kopparbergs län, vara lämplig. Det är en sak, som jag icke känner till. Men denna omständighet gör emellertid, att när det nu begäres en utredning i detta afseende för utrönande, om det skulle vara lämpligt att vidtaga en lagändring, på sätt motionärerna här föreslagit, har jag icke ansett mig böra motsätta mig förslaget. Anledningen, hvarför jag reserverat mig i denna punkt, är emellertid, att om ett förslag i den riktning, motionärerna tänkt sig, framdeles skulle inkomma till Riksdagen, jag för min del icke vill vara bunden att taga detta förslag. Ty, som sagdt, beträffande den landsdel, jag representerar, ställer sig detta förslag synnerligen opraktiskt.

Herr talman! Jag skall icke göra något yrkande.

Herr Lindhagen: Den siste ärade talaren sade, att han från början hade önskat, att hela § 3 skulle borttagas och att det sålunda skulle blifva, hvad man kallar, ett totalförbud. Det har emellertid mött stora svårigheter att vinna något sådant, och därför har man försökt att taga ett mindre vidtgående steg för att åtminstone hålla opinionen uppe mot denna paragraf. Men dessutom har detta förslag den betydelse, att det verkar i samma rikt-

Ang. förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärfva fast egendom m. m. (Forts.)

ning, som det förslag, hvarom vi nyss voterade, och som rörde bildande af kommunala skogar. Det är icke i och för sig så bra, att de stora utmarker hvarom här är fråga, antingen tillhöra bönderna enskildt, och därför kunna komma att delas i småbitar eller ock tillfalla bolagen, utan det vore mycket bättre, om dessa utmarker kunde förvandlas till kommunala skogar för sockenbornas gemensamma nytta, såsom det från början borde ha varit. Därför vore det i princip en riktig tanke, om man skulle begagna detta tillfälle för att återbörda ifrågavarande utmarker åt det allmänna utan att behöfva tillgripa expropriationsförfarande. Det nu föreliggande förslaget är dessutom ett uttryck af samma sträfvande, som nyss här kom till synes i frågan om stadgande af koncession för förvärf och utnyttjande af skogar af större omfattning.

Det har sagts af den föregående talaren, att man i de flesta fall icke skulle ha några medel att disponera för detta ändamål. Men om en sådan lagstiftning som den nu ifrågasatta skulle komma till stånd, följer väl däraf, att man börjar se sig om efter de medel, som behöfvas för dess realiserande i viktiga fall. I sådana fall, där det är fråga om köp af skogsmark, som tillhör en hel by — och särskildt af de s. k. utskogarna i Dalarne — skulle det förvåna mig, om icke staten eller kommunen på många håll skulle anse det önskligt att förvärfva denna skogsmark.

I frågans nuvarande läge har för öfrigt förevarande framställning som sagdt den betydelse, att den håller opinionen uppe för att någon ändring bör göras i denna bestämmelse. Men vi skulle naturligtvis vara herr Widén mycket tacksamma, om man kunde få frågan löst genast på ett ännu mera radikalt sätt.

Nu har jag för min del för denna riksdag ansett mig böra låta saken hvila, därför att jag har funnit, att den egentligen utgjorde en mindre del af det koncessionsförfarande beträffande förvärf af skogsmark, hvarom förslag af mig väckts. När nu emellertid det förslag, som i denna del af mig framställts, för denna riksdag fallit, anser jag mig naturligtvis så mycket hellre fortfarande böra vara med om denna del af förslaget, som innefattas i den nu föreliggande framställningen; och jag anhåller därför, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Öfverläggningen förklarades härmed afslutad. Efter af herr talmannen framställda propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels på afslag därå och bifall i stället till den af herr Pettersson i Södertälje m. fl. vid punkten afgifna reservationen blef nämnda reservation af kammaren bifallen.

Punkten 2:o).

Utskottets hemställan bifölls.

Ang. förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärfva fast egendom m. m. (Forts.)

Härpå föredrogs *punkten 3:o*), och erhölls ordet därvid af

Herr Berggren, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Såsom af förevarande utlåtande framgår, ha jag och fyra länskammarater väckt en motion, däri vi yrka, att Kungl. Maj:t måtte verkställa utredning angående omfattningen af bolags jordförvärf inom Värmlands län samt vidtaga de åtgärder, som med anledning af denna utredning kunna föranledas, hvarjämte vi yrka, att en provisorisk lag måtte antagas att gälla till dess denna utredning blifvit verkställd. Vår motion har inom lagutskottet blifvit behandlad tillsammans med två andra motioner, väckta, den ena af herr Staaff m. fl. och den andra af herr Lindhagen m. fl., hvilka motioner i fråga om utredningen sammanfalla med den motion vi väckt, men dock hafva större räckvidd, i det att i dessa båda motioner påyrkas en utredning rörande bolags jordförvärf inom mellersta och södra delarna af landet. Alla dessa tre motioner hafva nu blifvit af lagutskottet tillstyrkta, men vid behandlingen af denna fråga hafva inom medkammaren höjts röster från Värmlands län i syfte att ådagalägga, att en lagstiftning i sådan riktning, som här är ifrågasatt, icke skulle vara nödvändig beträffande Värmlands län. Det är närmast med anledning däraf, som jag nu begärt ordet, och anhåller jag att få yttra några ord till ytterligare belysning af huru det förhåller sig med bolagens jordförvärf inom nämnda län.

Dels för att bestyrka de uppgifter, som i detta hänseende innehållas i vår motion, och dels för att sätta lagutskottet i tillfälle att få närmare kännedom om, huru det förhåller sig med bolags jordförvärf inom Värmlands län, skref jag i sistlidne februari månad till kommunalnämndens ordförande i de socknar, som äro belägna inom Älfdals härads öfre och nedre tingslag samt Fryksdals härads öfre tingslag. Dessutom har en af medmotionärerna vändt sig med förfrågningar i dylikt syfte till åtskilliga kommuner inom Nordmarks härad. Från en del af kommunerna ha vi erhållit svar, från andra icke. Svaren äro således ofullständiga och kunna icke gifva någon fullständig bild om hur det förhåller sig i de delar af länet, dit vi vändt oss för erhållande af upplysningar. Jag vill härvidlag anmärka, att hvad som föranledde mig att särskildt vända mig till Älfdals härad samt Fryksdals härads öfre tingslag var det förhållande, att dessa länsdelar äro de skogrikaste inom länet och i första hand varit och äro utsatta för ett öfverhandtagande bolagsvälde. Af de ingångna svaren inhämtas bland annat, att inom Älfdals härads nedre tingslag, som har en areal af omkring 187,000 hektar, bolag äga icke mindre än cirka 172,000 hektar, således i det närmaste hela detta tingslag. Därjämte upplyses från en socken i Älfdals härads öfre tingslag, att bolag där år 1907 ägde 22,900 hektar samt från Hvitsands och Lekvattnets socknar, hvilka äro belägna i Fryksdals härads öfre tingslag, att

bolag nämnda år ägde, i den förra socknen omkring 10,000 hektar och i den senare 5,400 hektar.

Ang. förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärfva fast egendom m. m. (Forts.)

Nu kunna som sagdt dessa uppgifter icke gifva någon fullständig bild af, huru det förhåller sig med afseende på bolags jordförvärf i de nämnda länsdelarna. Men de äro i alla fall ägnade att utgöra en vägledning vid bedömande af hurudan den verkliga ställningen är.

Jag har på grund af den kännedom jag själf äger samt med ledning af mig lämnade uppgifter sökt att beräkna arealen af de fastigheter, som för närvarande innehafvas af bolag i Värmlands län. Jag har därvid kommit till det resultatet, att bolag äga ungefär 500,000 hektar. De skulle således, om denna siffra är riktig, innehafva icke mindre än omkring 29 procent af hela länets ytvidd. Denna siffra är högre än hvad i vår motion uppgifvits, men ligger verkligheten närmare.

En af de utsända frågorna hade följande lydelse: Innebär bolags fortgående jordförvärf någon fara för den självägande jordbrukareklassens bestånd inom eder kommun: På denna fråga erhöllos nio svar, däraf tre nekande och sex jakande. Men med afseende å de nekande svaren är att märka, att af dessa utgingo två från kommuner i Älfdals härads nedre tingslag, om hvilket jag nyss anmärkte, att jorden därstädes till större delen innehafves af bolag. Jag kan således icke finna annat än att i dessa båda svar ligger en god portion ironi. Det tredje svaret afgafs af en kommun i Nordmarks härad, i hvilken kommun bolag hittills förvärfvat endast en jämförelsevis ringa areal. Detta svar är därför fullt riktigt. Däremot har som sagdt sex jakande svar afgifvits på den framställda frågan.

Nu är det en annan sak, som härvidlag är att lägga märke till. Värmlands län hotas dels inifrån och dels utifrån, inifrån af inhemska bolag och utifrån af utlänningar. Sedan flera tiotal år tillbaka innehafva enskilda norrmän och norska bolag ganska afsevärda områden vid den västra gränsen. Därtill kommer, att under förlidet år har ett engelskt bolag, såsom bekant är, förvärfvat aktiemajoriteteten i en stor del värmländska bolag. Därigenom blef detta engelska bolag ensamt bestämmande i dessa bolag, som ägde betydande skogsområden samt voro ägare till åtskilliga verk och inrättningar. De skogsområden, som sålunda öfvergingo till ifrågavarande engelska bolag, utgöra tillsammans omkring 84,000 har, hvartill komma ytterligare 20,000 har inköpta af ett norskt bolag äfvenledes under förra året. Men det har icke stannat därvid. Det engelska bolaget har köpt och fortsätter att köpa skogsegendomar af enskilda personer. Därtill är att befara, att detta bolag skall underlägga sig flera andra inom Värmland belägna skogägande bolag. Här ha vi sålunda början till en mycket farlig trustbildning, vida farligare än sockertrusten, hvarom för några dagar sedan talades så mycket här i kammaren. Den faran ligger

Ang. förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärfva fast egendom m. m. (Forts.)

mycket nära, att, om detta bolag får tid att ordna sig såsom det önskar och underlägga sig alltför stora områden, vi förlora vår självbestämmanderätt inom egna gränser. Det kan hända, att vi då måste taga hänsyn till utländska makter, när vi lagstifta om förhållandena inom våra egna gränser. Härom skrifver en värmländsk tidning följande under rubriken »Främlingsväldet i Värmland:» »Kunna vi icke bevara den botten på hvilken hela vår stat står, huru mycket är då i verkligheten vår urgamla frihet värd? Är vårt land i utlänningars våld, huru går det då med folket? Huru har det gått med den självständiga befolkningen i Norrland, sedan bolagen tillskansat sig dess jord?» Och tidningen fortsätter: »Svartmålningar! — menar man kanske. Och det kan ju sägas. Men hvem kan ändå garantera, att inte under ogynnsamma konjunkturer allvarsamma följder för vår nationella självständighet skulle kunna uppstå från detta utland midt i vårt eget?»

Nu har emellertid Första Kammaren afslagit utskottets hemställan i förevarande punkt och därmed tills vidare räddat Värmlands län åt utlänningarna. Jag förmodar, att denna kammare har en annan uppfattning om hvad som hör till statens intressen och tror, att den skall fatta sitt beslut i öfverensstämmelse med utskottets hemställan. Men skulle mot förmodan utskottets hemställan i denna punkt afslås, förbehåller jag mig rätt att i så fall få yrka bifall till den af herr Fahlén vid denna punkt afgifna reservationen, hvari han yrkar, att utredning angående bolags jordförvärf i Värmlands län måtte verkställas. Herr talman, jag yrkar bifall till den föredragna punkten.

Herr *Jansson* i Krakerud instämde häruti.

Vidare anfördes ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

Punkten 4:o).

Utskottets hemställan bifölls.

Sedan *punkten 5:o)* härefter föredragits, begärdes ordet af

Herr Karlsson i Fjäl, som yttrade: Herr talman! Då vid 1906 riksdag den s. k. norrländska förbudslagen antogs, uttalades från flera håll farhågor för, att lagen skulle lämna rum för kringgåenden. Framför allt var det motståndarne mot förbudslagen, som gjorde uttalanden i berörda hänseende, och de ville med dessa uttalanden omintetgöra lagen. Men äfven anhängarne till denna förbudslag insågo naturligtvis, att denna liksom andra lagar skulle komma att i större eller mindre utsträckning kringgås af dem, som lagen riktade sig emot, och man insåg äfven, att denna lag liksom andra lagar kunde behöfva kompletteras, då man vunnit någon erfarenhet om lagens verkningar.

Ang. förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärfva fast egendom m. m. (Forts.)

Man hyste särskildt farhåga för, att lagen skulle kringgås därför att densamma icke omfattade äfven enskilda skogsspekulanter och sådana personer, hvilka voro styrelseledamöter i bolag eller föreningar, som idkade trävarurörelse. Det har nu ock visat sig särskildt under föregående år, att en del förvärf ägt rum, beträffande hvilka man har anledning förmoda, att trävarubolag stodo bakom. För att få någon klarhet, huru det förhölle sig i detta afseende, vände man sig till åtskilliga domhafvande inom Ångermanland och Medelpad. Dessa hafva visserligen uttalat sig ganska försiktigt men dock konstaterat, att försök gjorts att kringgå lagen, i det att de märkt, att bolag använda sig af s. k. ombud för att komma åt hemman, som bolagen på grund af förbudslagen annars icke skulle hafva rättighet att förvärfva. Endast inom Medelpad har under förra året hemman inköpts för omkring en half million kronor. Det är ju en ganska stor summa, och det är ett ganska afsevärdt stort antal bondhemman, som för denna summa öfvergått från bönderna i bolagens händer. Dessa uppgifter har jag hämtat från de officiella länskungörelserna, och de kunna således icke sägas vara gripna ur luften. Jag skulle kunna namngifva såväl de personer, som förvärfvat hemmanen, som äfven de bolag, hvilka dessa personer företräda. Detta var nu som sagdt endast inom Sundsvalls sågverksdistrikt, som det under denna korta tid förvärfvats hemman af bolag för nämnda summa. Men det är all anledning att antaga, att äfven i öfriga delar af landet, där förbudslagen har tillämpning, förhållandena äro enahanda. Det är härmed konstateradt, att trots förbudslagen bolags jordförvärf i Norrland pågår. Det är därför nödvändigt, att såvidt man vill icke allenast hämma bolags jordförvärf utan äfven att det skall blifva ett verkligt förbud, komplettera förbudslagen och utsträcka den till att omfatta äfven enskilda personer, som stå trävarubolagen nära eller äro i deras tjänst, såsom herr Lindhagen och jag i vår motion påyrkat. Nu har lagutskottet afstyrkt vår motion. Men utskottet har dock på grund af de upplysningar, som framkommit under motionens behandling, icke kunnat förneka, att öfverträdelser ägt rum, men utskottet anser, att dessa öfverträdelser skett i ytterst ringa utsträckning, och för öfrigt tror utskottet, att dessa öfverträdelser skola i framtiden komma att bli ännu mindre, synnerligast som ett dylikt kringgående skulle för bolagen icke vara utan ekonomisk risk. Jag har här med några ord visat, att det icke är i så synnerligen liten utsträckning, som lagen kringgås. Och dessutom kan man nog hafva anledning att fråga sig, i huru stor utsträckning lagen verkligen skall kringgås, innan man gör något för att förhindra dylikt kringgående. Jag har icke, i likhet med utskottet, förhoppning om, att detta kringgående i en framtid skall aftaga, utan jag tror tvärtom, att, i den mån skogstillgången minskas, just dylikt kringgående skall tilltaga.

Hvad den ekonomiska risken beträffar, som utskottet här talar

Ang. förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärfva fast egendom m. m. (Forts.)

om, att bolagen skulle utsätta sig för vid sådant kringgående, tror jag icke, att den är så synnerligen stor. Det finnes så många sätt för bolagen att skydda sig för detta.

Förstakammarreservanterna i 1906 års lagutskott anvisade ju i sin reservation en hel del sätt, på hvilka bolagen kunde skydda sig för att drabbas af lagen. För öfrigt, om bolagen någon gång skulle blifva beträdda med öfverträdande af förbudet och råka fast, har det nog icke så synnerligen stor betydelse, åtminstone för ett rikt sågverksbolag. Det är nog en viss sanning i de ord, som uttalades vid 1906 års riksdag, då denna lag antogs, af en talare på malmöbänken. Han yttrade, att bolagen vore rika nog att strunta i lagen.

Nu hafva herr Lindhagen och jag i vår reservation endast begärt en utredning om, i hvilken utsträckning öfverträdelse af lagen ägt rum, samt på hvad sätt man skall få en lag formulerad så, att denna brist i lagen afhjälpes. Det är enligt mitt förmenande nödvändigt, att en komplettering af lagen kommer till stånd, och då det torde taga lång tid, innan denna utredning blir färdig och ett nytt lagförslag framkommer, skulle jag för min del önska, att Andra Kammaren nu ville biträda vår reservation, till hvilken jag, herr talman, ber att få yrka bifall.

Herr Widén: Herr talman, mina herrar! Som den förste talaren nämnde, framhölls år 1906, då denna lag antogs, förnämligast från lagens motståndare, att lagen var så lätt att kringgå, att det ej var skäl att antaga densamma, då den i allt fall ej kunde göras effektiv. Det var ett af deras hufvudskäl mot denna lagstiftning, och ännu i dag får man ofta nog höra talas om, att denna lagstiftning icke kan upprätthållas och därför borde bort. Det var icke längre sedan än i våras, som jag läste en artikel i Stockholms Dagblad, där man, just med anförande af dessa skäl, påyrkade, att bolagslagen för Norrland skulle bort; enligt meddelade upplysningar kringginges den nämligen i synnerligen stor omfattning. Denna artikel gjorde, att jag beslöt att, så godt det kunde ske, för det län, som jag tillhör, söka inhämta upplysningar, huru det förhölle sig med detta kringgående af lagen. Och jag vände mig fördenskull både till ordförandena i hushållningssällskapens kretsafdelningar och likaså äfven till ordförandena i socknarnas skogsvårdskommittéer; detta i syfte att de meddelade uppgifterna på det sättet skulle komplettera hvarandra. Nu är det klart, att man i detta hänseende har svårt att få fullt tillförlitliga uppgifter. Det ligger i sakens natur. Ty, därest det är någon, som söker att kringgå en lag, så söker han naturligtvis i de flesta fall att göra det så, att kringgåendet icke märkes. Och därför är det icke så lätt att utröna det. Å andra sidan visade det sig också, att i de svar, som inkommo, såsom kringgående af lagen karakteriserades en hel del förfaranden, som icke utgjorde något

kringgående, utan stodo i full öfverensstämmelse med lagen, såsom t. ex. att bolag, enligt § 3 i bolagslagen för Norrland med tillstånd af Konungens befallningshafvande förvärfvat skogsmark från en egendom. Detta är naturligtvis icke något kringgående af lagen. Och detta nödvändiggör, att man måste noga granska de uppgifter, som komma in. Man kan icke utan vidare taga dem för godt; de innehålla en hel del misstag. Så t. ex. har jag från Jämtland fått uppgifter, som icke röra bolagens förvärf, utan förvärf af utlänningar, alltså ett kringgående af lagstiftning om utlänningars rätt att förvärfva fast egendom. Det är svenskar, som icke aktat för rof att i detta afseende uppträda som bulvaner. Detta är ju också ett mycket beklagligt förhållande, men det beror icke på den nu förevarande lagstiftningen; utan, i fall man ville råda bot för detta, får man vända sig till ett helt annat område.

Ang. förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärfva fast egendom m. m. (Forts.)

Emellertid, efter en sålunda företagen granskning af dessa uppgifter har det befunnits, att i sammanlagdt 12 socknar af Jämtlands län det förekommer 26 fall af fastighetsköp, som man kan antaga — och med tämligen säkerhet antaga — hafva gjorts i syfte att kringgå lagen. Af dessa 26 fall, äro endast 2 i provinsen Härjedalen. De öfriga tillhöra Jämtland och förekomma sporadiskt här och där, med ett enda undantag, nämligen för Alanäs socken, där det förekommit icke mindre än 7 fall, alla beträffande ett och samma bolag. Fallen äro ju således ej så många, men jag finner det i allt fall vara i högsta grad beklagligt, att *några* sådana skola finnas. Jag föreställer mig, att, om det bolag, som handlat så i Alanäs socken, visste, hur ondt det gjorde, både socialt och i andra afseenden, genom att på det sättet kringgå lagen, det borde låta bli att göra detta. Nu är det emellertid uppgifvet, att vissa af dessa köp hafva skett under antagande att lagstiftningen härom snart skulle upphäfvas. När ett bolag kommit och velat köpa har det händt, att på vederbörandes invändning »ni har ju icke rätt att köpa» — det svarats: »Ja, denna lagen kommer snart att blifva upphäfd; så det gör ingenting.» Det torde icke varit så få af bolagens intressenter och styresmän, som verkligen haft den tanken, att detta blott vore en *provisorisk* lagstiftning, som snart skulle komma att upphäfvas. Nu, som sagdt, *är jag af den meningen, att detta är ett synnerligen beklagligt förfarande och jag tycker, att man bör låta bolagen få veta detta.* Det är också därför, som jag har reserverat mig mot motiveringen och menat, att uti motiveringen just detta förhållande skulle starkt framhållas.

Däremot kan jag icke för min del vara med om att söka råda bot på detta förfarande på det sätt, som af reservanterna föreslagits. Jag tror, att det vore ganska farligt. För det första är det min lifliga öfvertygelse, att denna bolagslag, hvad man än sagt om den, verkat synnerligen godt däruppe. Det är åtminstone *min* öfvertygelse. Och det bekräftas utaf personer, tillhörande hushållnings-

Ang. förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärfva fast egendom m. m. (Forts.)

sällskapets förvaltningsutskott och andra, som borde vara sakkunniga, att den bidragit att stadga förhållandena och hämma öfvergående af småbruken i bolagens händer. De anförda 26 fallen äro i den delen ju ingenting att tala om; och, för öfrigt, vet jag ej, huruvida det ens är småbruk, som sålts, eller endast skogsområden — för att kunna säga detta, borde utredningen varit vida mera detaljerad. Min öfvertygelse är emellertid den, att bolagslagen, åtminstone i Jämtlands län, har verkat godt, och att det varit till välsignelse, att vi fingo den och fingo den så pass snart, fastän naturligtvis i allt fall för sent. Vi stå därför i tacksamhetsskuld till den regering, som genomdref den lagen. Men därför att jag anser detta, så är jag också rädd om lagen. Jag är rädd att genom att lappa på lagen en ny klut göra den sådan, att den blir svårare att upprätthålla; att man kunde gifva fart åt deras yrkanden, som på grund af lagens brister vilja taga bort den. Det är några af kretsordförandena, som i sina svar sagt: vi böra för all del akta oss för att ändra denna lag på sådant sätt, att det kan framställas allvarligare anmärkningar mot den, än som nu göras. Jag är för min del också öfvertygad, att, om vi nu skulle utsträcka lagen på ett sådant sätt, som reservanterna här ställt i utsikt, vi finge en lagstiftning, som vore ännu mindre möjlig att upprätthålla än den nuvarande, en lagstiftning, som skulle nödga till en högst olidlig undersökning, huruvida den eller den personen lämpar sig, som det heter, att blifva ägare till en fastighet eller icke. Det är ju alldeles för sväfvande; och jag är rädd för att, ifall man kastar sig in på en dylik formulering man skulle göra en lag, som efter mitt förmenande skulle väcka mycken missbelåtenhet.

Jag är därför af den meningen, att vi särskildt ur den synpunkt, som jag sist nämnt, göra klokast uti att icke bifalla motionen, eller ens reservanternas hemställan, och jag skall därför be att få yrka bifall till utskottets hemställan i saken. Jag är visserligen icke belåten med utskottets motivering, men jag har intet emot utskottets hemställan i själfva saken.

Herr Lindhagen: Norrlandslagstiftningen hade ju till uppgift att bland annat söka förekomma, att jordbruken där uppe förvärfvades af sådana ägare, som icke lämpade sig till jordbrukare. Det är klart, att därvidlag icke egentligen någon skillnad bör göras mellan bolag och sådana enskilda personer, som äro likvärdiga med bolag uti nu ifrågavarande afseende, d. v. s. sådana personer, som man kallar för skogsspekulanter. Lagen bör rikta sig lika mycket mot båda dessa kategorier. Det har äfven lagstiftningen gjort, så till vida som de framlagda lagförslagen om arrende och vanhäfd och äfven norrlandskommitténs förslag till expropriationslag ha afseende å såväl bolag som sådana enskilda personer, som nyss sagts. Förbudslagen däremot är inskränkt till att

gälla blott bolag. Där förefinnes således egentligen en lucka i lagstiftningen, ty förbudslagen borde likaväl som vanhäfdslagen och arrendelagen omfatta alla de kategorier jordägare, emot hvilka lagstiftningen bör rikta sig. Det var emellertid formella hinder och svårigheter särskildt från juristernas sida, som gjorde, att, då förbudslagen antogs, densamma icke kom att omfatta äfven skogsspekulanterna. I Norge och i Finland har man äfven inlåtit sig på en dylik lagstiftning, men där har man lagstiftat både mot bolag och enskilda personer af förenämnda slag.

Ang. förbud i vissa fall för bolag och föreningar att förvärfva fast egendom m. m. (Forts.)

Nu anser jag det emellertid i hvarje fall vara ganska önskligt att få utredt, i hvad utsträckning dylika enskilda personer förvärfvat jordbruksfastigheter. Den siste talaren har erkänt, att det är beklagligt, att det finnes så olika uppgifter om, i hvilken omfattning dylikt förvärf ägt rum.

Motionärerna föreslå visserligen ett tillägg till förbudslagen i syfte att densamma skall utsträckas till att gälla äfven sådana enskilda personer, hvarom här är fråga. I vår reservation ha vi emellertid frångått den ståndpunkten och i stället inskränkt oss till att helt enkelt begära en utredning om, huru det egentligen förhåller sig med denna sak, hvarjämte vi begärt framläggande af förslag till lagstiftning i detta stycke, därest utredningen därtill skulle gifva anledning. Det skulle ju kunna hända, att utredningen visar, att lagen icke kringgås så mycket på detta sätt, som sagts. Jag tror dock för min del, att utredningen skall gifva vid handen, att dylikt jordförvärf af enskilde är ganska afsevärdt, och att så är, anser jag äfven vara ådagalagdt genom de upplysningar, som man sett i pressen, af uppgifter från domhafvande samt äfven delvis af hvad den siste talaren här vitsordat. När 1894 års Riksdag skref och begärde utredning om dessa förhållanden, framlade Kungl. Maj:t sedermera eller år 1898 en utredning om, i hvad omfattning fastighetsförvärf ägt rum af både bolag och enskilda skogsspekulanter. Denna utredning har sedan kompletterats af norrlandskommittén för efterföljande tid med afseende å båda dessa slag jordägare och därefter i sin mån lagts till grund för de vidare åtgärder, som på detta område vidtagits.

Det kan ju icke vara annat än till gagn att ha en utredning till hands i hvad mån enskilda personer af förenämnda slag förvärfva jord, så att man kan se, om någon fara härvidlag är för handen, och om det visar sig, att så är, man kan omedelbart ingripa mot missförhållandena.

Den siste talaren sade, att han önskade, att man endast i motiveringen skulle ha skarpt betonat denna sak och att bolagen på det sättet skulle få reda på, att man icke tyckte om det kringgående af lagen, som i detta fall ägde rum. Jag tycker dock, att ett mycket kraftigare sätt att låta bolagen veta, att man icke tycker om något sådant, är att skrifva till Kungl. Maj:t och begära en utredning af saken. Att endast skrifva något i ett lagutskotts-

Ang. förbud i vissa fall för bolag och föreningar att förvärfva fast egendom m. m. (Forts.)

betänkande har säkerligen icke alls den effekt, som om man begär en utredning om, huru det egentligen förhåller sig.

När förutvarande statsministern herr Staaff framlade förslaget till denna förbudslag, redogjorde han för alla de metoder, på hvilka man sagt sig kunna kringgå lagen, och det fanns, yttrade han, en hel katekes om den saken. Man trodde icke, att det skulle bli så farligt, men om så verkligen skulle bli fallet, ansåg han, att hvarje regering borde betrakta det som en plikt att ingripa med kraft och åstadkomma rättelse. Om det är så, som den siste talaren sade, bör en utredning af saken verkligen komma till stånd, och sedan må man taga i öfvervägande, huru man möjligen skall kunna förfara.

Reservanterna ha nu inskränkt sig till den enkla begäran, att man skulle få en utredning om, huru det förhåller sig med dessa saker, som det talas om i pressen och hviskas man och man emellan, så att man får klarhet om, i hvilken utsträckning sådant jordförvärf, hvarom här är fråga, verkligen förekommer. Så mycket tycker jag, att man kan begära, och därför ber jag att få yrka bifall till reservationen, som går ut på, »att Riksdagen ville anhålla, att, Kungl. Maj:t måtte verkställa utredning, i hvad mån inom de sex nordligaste länen jordbruksfastigheter börjat på senare tider inköpas äfven af sådana enskilda personer, hvilka lika litet som bolagen lämpa sig att blifva ägare till dylika fastigheter, äfvensom för Riksdagen framlägga förslag till lagstiftning häremot, därest utredningen därtill gifver anledning».

Herr Åkerlund: Det är sorgligt, att enskilda personer kringgå gällande lag, men jag vill framhålla, att den jord, som enskilde förvärfva på sätt, hvarom här är fråga, aldrig någonsin kan enligt nu gällande lag komma i bolags ägo.

Här föreslå reservanterna, att Kungl. Maj:t skall se efter, huruvida de enskilda personer, som uti nu ifrågavarande fall uppträda såsom köpare af fastigheter, äfven lämpa sig att äga sådana. Jag undrar, huru Kungl. Maj:t skall kunna undersöka den saken. Skola t. ex. personerna i fråga skickas till landtbruksakademien? Eller hvart skola de skickas för att undersökas?

Så länge bolagen icke kunna förvärfva den mark, hvarom nu är fråga, är det ingen fara. Den är enskild egendom och om den säljes, kommer den i alla fall ut i marknaden igen och kan komma svenske män till godo. Alldeles motsatt är förhållandet med jord, som verkligen kan köpas af bolag; den är afsedd att innehafvas af bolaget för alla tider och undandrages således svenska folket.

Herr Lindhagen: Herr Åkerlund tycks ha den, såsom jag tror, ganska enastående uppfattningen, att det gör ingenting alls, om bolagsdisponenter eller styrelseledamöter i bolag köpa all öfver-

blifven jord uppe i Norrland. Hittills ha väl alla varit eniga därom, att det är nästan lika farligt, att en dylik person köper jorden, som att bolaget själft direkt uppträder som köpare. Detta dock visserligen med en skillnad, ty när en enskild person köper, sönderbrytes hans förvärf en gång af arfslagarna och skingras, men enahanda olägenheter gälla dock för långa tider framåt. Om vi skola resonera om denna sak, skola vi väl resonera om hvad som är ostridigt och icke gå på den bog, som herr Åkerlund här slagit in på, och säga, att om det är en enskild person, som köper jorden, är allt förträffligt.

Ang. förbud i vissa fall för bolag och föreningar att förvärfva fast egendom m. m. (Forts.)

Med detta uttryck »hvilka lika litet som bolagen lämpa sig för att blifva ägare» veta alla, hvad man menar för folk. När Kungl. Maj:t år 1898 framlade en utredning om, i hvad omfattning jordbruksfastigheter i Norrland och Dalarne hade öfvergått i bolags eller sådana enskilda personers ägo, som äro bolags vederlikar, förekom en särskild statistik för bolagens förvärf och en särskild för sådana enskilda personers förvärf, som i det fallet ansågos vara lika farliga som bolagens. Kungl. Maj:t behöfver här således endast göra på samma sätt som en gång förut, och det borde väl icke vara mera omöjligt nu än då. Jag kan verkligen icke förstå, hvarför herr Åkerlund vill beskylla den nuvarande regeringen för att icke kunna göra den saken lika bra som en föregående regering.

Herr Åkerlund: Jag vill endast säga gentemot herr Lindhagen, att den, som är bolagsdisponent i dag, behöfver icke vara det i morgon. Det är ju för öfrigt alldeles omöjligt att säga, om de enskilda personer, som uppträda såsom köpare af en egendom, äro bolagsintressenter, disponenter eller ej. Det är ju ingen möjlighet för Kungl. Maj:t att se utanpå gubbarne, hvad de gå för. Det är ju alldeles orimligt att neka enskilda personer att köpa jord och besitta den enligt svensk lag.

Herr Lindhagen: Ja, nog skulle man också kunna se på köpare af egendomar, hvad de äro för slags folk. Men det går icke till på det sättet, utan man går efter taxeringslängderna. Så göra vid förfrågan vederbörande häradsskrifvare, som känna till sina pappenheimare och veta, hvilka de äro, och dessutom kan befolkningen i orten upplysa om, att den och den icke är en person, som själf ämnar sätta sig ner och bruka jorden och gå bakom plogen, utan han köper fastigheten för att sedan genom afverkning få inkomst af skogen; och sådana personer kallas med gemensamt namn för skogsspekulanter eller hvad herr Åkerlund vill. Man kan för detta fall äfven få goda vägledande upplysningar genom domhafvandena och genom jordbrukets speciella representanter i orterna, hvilken sistnämnda utväg landshöfding Widén förmält sig anlitat. Häradsskrifvaren vet också alldeles till punkt och pricka, hvad det är för folk han har att göra med i sina längder, och det var på en

Ang. förbud i vissa fall för bolag och föreningar att förvärfva fast egendom m. m. (Forts.)

sådan utredning, utan att sålunda Kungl. Maj:t personligen gått och tittat på vederbörande, som Kungl. Maj:t framlade sitt förslag förra gången. Jag kan sannerligen icke förstå denna herr Åkerlunds ringaktning mot den nuvarande regeringen.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats afslutad, framställde herr talmannen i enlighet med de yrkanden, som därunder förekommit, propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på afslag därå och bifall i stället till den af herrar Lindhagen och Karlsson i Fjäl vid punkten fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med öfvervägande ja besvarad. Votering begärdes emellertid af herr Lindhagen, i anledning hvaraf nu uppsattes, justerades och anslogs denna voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller lagutskottets hemställan i punkten 5:o) af utskottets förevarande utlåtande n:o 52, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej.

Vinner Nej, har kammaren, med afslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den af herrar Lindhagen och Karlsson i Fjäl vid punkten fogade reservationen.

Voteringen visade 118 ja mot 82 nej, vid hvilken utgång kammaren således bifallit utskottets hemställan.

§ 9.

Ang. skydd för innehafvare af rätt till husbehofsvirke från annans skog.

Vidare förelåg till afgörande lagutskottets utlåtande n:o 53, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående skydd för innehafvare af rätt till husbehofsvirke från skog, som äges eller disponeras af annan.

Uti en inom Andra Kammaren afgifven, till lagutskottet hänvisad motion, n:o 114, hade herrar *Lindhagen* och *Karlsson* i Fjäl hemställt, att Riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla om framläggande af en lagstiftning, hvarigenom innehafvare af rätt till husbehofsvirke från skog, som ägdes eller disponerades af annan, kunde erhålla skydd gentemot en afverkning, hvilken äfventyrade eller omintetgjorde berörda förmåns uttagande ur skogen.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Vid utlåtandet funnos emellertid fogade reservationer:

Ang. skydd för innehafvare af rätt till husbehofsvirke från annans skog. (Forts.)

af herrar *Lindhagen* och *Karlsson* i Fjäl, som föreslagit, att Riksdagen ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte taga i öfvervägande, huruvida och i hvad mån innehafvare af rätt till husbehofsvirke från skog, som ägdes eller disponerades af annan, kunde genom lagstiftning erhålla skydd gentemot en afverkning, som äfventyrade eller omintetgjorde berörda förmåns uttagande ur skogen; samt

af herrar *Zetterstrand*, *Widén*, *Pettersson* i Södertälje, *Jansson* i Edsbäcken, *Ersson* och *Åkerlund*, hvilka instämt i herrar Lindhagens och Karlssons ofvanstående yrkande.

Utskottets hemställan upplästes, hvarefter ordet begärdes af:

Herr Karlsson i Fjäl, som yttrade: Herr talman, mina herrar! En motion med liknande yrkande som den nu föreliggande förevar till behandling vid 1907 års riksdag. Lagutskottet hade då som i år afstyrkt motionen, men den reservation, som var vidfogad utskottets utlåtande, samlade vid voteringen här i kammaren 75 röster mot 115, som voro för afslag. Vi motionärer ha emellertid ansett denna fråga vara af så stor ekonomisk betydelse för många tusen af landets invånare, framför allt torpare och hemmansägare uppe i Norrland, att vi ansett oss böra återkomma med densamma.

Den rätt till husbehofsvirke, som vi här afse att skydda, gäller dels sådana hemmansägare i Norrland och Dalarne, framför allt i Norrland, som upplåtit afverkningsrätten till sina skogar för någon längre tid, men vid afverkningsrättens upplåtelse förbehållit sig rätt till husbehofsvirke, *dels* ock torpare. Nu är förhållandet det, att bolag ofta tolka nyssnämnda kontrakt så, att husbehofsvirke endast skulle finnas under den tid, som vederbörande bolag innehade skogen, men att det icke skulle behöfva lämnas någon skog kvar till husbehofsvirke, då skogsmarken återfaller till hemmansägaren. Detta har föranledt till många tråkigheter och långvariga rättegångar emellan afverkningsrättsinnehafvaren och markägaren, där den senare oftast blifvit den förlorande parten. Vi motionärer ha äfven i sådana fall som de nu nämnda begärt, att Kungl. Maj:t måtte taga i öfvervägande i hvad mån markägaren genom en tydligare lagstiftning kunde skyddas i sin rätt till husbehofsvirke. Men vi ha förnämligast, åtminstone har det varit förhållandet med mig, tänkt på dessa tusentals torpare i Norrland, som på grund af att innehafvaren af stamhemmanet, från hvilket torpet är afsöndradt, upplåtit afverkningsrätten till ett bolag, som totalt afverkat skogen, hvarigenom torparen förlorat den rätt till husbehofsvirke, som enligt kontrakt är honom tillförsäkrad. Då det inom utskottet visade sig, att representanterna från södra och

Ang. skydd för innehafvare af rätt till husbehofsvirke från annans skog. (Forts.)

mellersta Sverige hade litet svårt att förstå, hvarom denna fråga rörde sig, då det nämligen är en stor skillnad mellan torpare i Norrland och torpare i södra och mellersta Sverige, så skall jag med några ord be att få redogöra för denna skillnad. Med torpare i södra och mellersta Sverige förstå vi sådana, som inneha ett torp, antingen på arrende eller också äro s. k. dagsverkstorpare. Dessa äro då vanligen tillförsäkrade vedbrand och husbehofsvirke, antingen på så sätt, att de skola hafva vissa famnar ved årligen eller också hänvisade att taga vissa lass ved efter anvisning; men i Norrland finnas inga sådana torpare. Där äro torparne självägande, de ha köpt sina torp å afsöndringar från hemman antingen på 50 år eller i de flesta fall på evärdelig tid och i sina köpekontrakt äro de tillförsäkrade å skogsmark nödigt husbehofsvirke. Ibland kan detta vara specificeradt, så att det skall afse stängselvirke, hässjevirke och byggnadsvirke, ibland innehålla kontrakten endast ett generellt uttalande, att torparen skall ha nödigt husbehofsvirke. Nu afsöndrades för några tiotal år sedan ett afsevärdt antal dylika torp från hemmanen. Det var då icke så noga med skogen. Man ansåg icke, att skogen skulle få sådant värde, som den sedermera fått, utan det uppläts många sådana torp med ganska vidt gående skogsrättigheter. Nu ha i alla fall skogarna börjat taga slut och skogarna och skogsafkastningen stigit till betydligt värde. Man börjar därför vara ganska missbelåten och anser dessa torpare vara ett påhäng, som man på allt sätt vill göra sig kvitt. Det finns mången hemmansägare, som af pur förargelse öfver detta påhäng på sin skog säljer afverkningsrätten till ett bolag, som då i vanligaste fall afverkar skogen, hvarigenom torparen för lång tid framåt eller rent af för alltid, kan man säga, går förlustig sin rätt till husbehofsskog. Då vi ha behandlat åtskilliga frågor här i Riksdagen, som åsyftat, att bönderna i Norrland skulle vid afsöndringar eller ägostyckningar tillförsäkras nödig skog, förstå vi, att dessa torpare däruppe ej kunna lefva eller reda sig på sina små torp och jordbruk, utan att de äfven måste ha nödigt husbehofsvirke. Nu är, såsom jag nämnde, så, att sedan innehafvaren af hemmanet totalt afverkat hemmanets skog, har i åtskilliga fall gjorts försök att tvinga torparen att gå med på att låta sig tilldelas ett s. k. eget skift. Torparen får då ett berg eller ett skift, där det har funnits skog en gång i tiden, men där det för närvarande icke finnes någon alls. Nu lär visst skiftesstadgan vara sådan, att så länge det finns endast en innehafvare af stamhemmanet, kunna dessa torpare icke tvingas att ta ett dylikt skifte. Man har därför på åtskilliga ställen försökt att upprätta simulerade köpeafhandlingar, så att det blir två ägare på stamhemmanet, och sedan låter man klyfva hemmanet, och när det så blir två ägare till stamhemmanet, blir torparen tvungen att taga eget skifte. Det är icke nog med, att han då går förlustig rätten till husbehofsvirke, utan han blir därjämte tvingad att deltaga i

ägostyckningen vid tilldelningen af skogsskiftet med ganska afsevärda belopp, som äro ytterst kännbara för dessa små torpare.

Ang. skydd för innehafvare af rätt till husbehofsvirke från annans skog. (Forts.)

Nu hänvisar lagutskottet till vissa paragrafer, dels i inteckningsförordningen och dels i utsökningslagen, och förmenar, att om torparen låter inteckna sin rätt till husbehofsvirke, så skulle han kunna på det sättet skydda sig, och om afverkning skulle äga rum, behöfde han icke befara någon förlust, då han nämligen genom utsökningslagen skulle kunna af Konungens befallningshafvande få förbud utfärdadt mot afverkningens fortsättande.

Jag vill visst icke förneka, att dessa torpare möjligen på det sättet skulle kunna få rätt, men förhållandet är det, att dessa befinna sig i en så svår ekonomisk ställning, att det är nästan omöjligt för dem att på det sättet kunna skaffa sig någon rättvisa. Den, som känner till förhållandena i Norrland, vet, att dessa torpare skulle få vidkännas ganska svåra, långvariga och dyra processer, som de icke skulle orka med. För att få afverkningsförbud utfärdadt fordras, att borgen sättes, och det är icke lätt för fattiga torpare. Vi motionärer och reservanter hafva därför önskat att i lagen få införda tydliga bestämmelser, som på enkelt och tydligt sätt tillförsäkra torparne husbehofsvirke.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den af herr Lindhagen och mig afgifna, vid betänkandet fogade reservationen.

Herr Zetterstrand: Herr talman! Vid detta ärendes behandling inom lagutskottet var man allmänt ense om, att stora missförhållanden ägt rum särskildt inom de områden, som den föregående talaren omnämnde. Däremot hade man å andra sidan klart för sig, att det var svårt att på lagstiftningsväg kunna afhjälpa dessa olägenheter, och denna sista omständighet var det som gjorde, att Förstakammarledamöterna icke ville bifalla motionen. Här ha reservanterna endast yrkat en utredning, huruvida och i hvad mån dessa missförhållanden skulle kunna undanröjas, och vid det förhållande, att man var ense om att sådana missförhållanden förefinnas, skall jag, herr talman, hemställa om bifall till reservationen.

Vidare anfördes ej. Efter af herr talmannen framställda propositioner i ämnet afslog kammaren utskottets hemställan och biföll den vid utlåtandet fogade, af herrar Lindhagen och Karlsson i Fjäl afgifna reservationen.

§ 10.

Ang. bestämmelser mot onödigt plågande af husdjur vid slakt.

Därnäst i ordningen var å föredragningslistan upptaget Andra Kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 28, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående bestämmelser mot onödigt plågande af husdjur vid slakt.

Ang. bestämmelser mot onödigt plågande af husdjur vid slakt. (Forts.)

Med anledning af en utaf herr *Wavrinsky* väckt motion, n:o 194, hemställde utskottet, att Andra Kammaren ville för sin del besluta, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t dels låta utröna,, om och till hvilken utsträckning stadganden kunde meddelas i syfte att vid slakt af husdjur minsta möjliga lidande medelst förutgående bedöfning eller på annat ändamånsenligt sätt tillfogades djuren, dels ock, därest utredningen därtill föranledde, låta utarbeta och för Riksdagen framlägga förslag till lagstiftning i ämnet.

Efter det utskottets hemställan blifvit uppläst, gaf herr talmannen på begäran ordet till:

Herr Byström, som yttrade: Herr talman! På sid. 21 i föreliggande utlåtande finnas följande rader: »Såvidt handlingarna utvisa, har ej vid ärendets föregående behandlig kommit under öfvervägande, huruvida eller i hvad mån den ifrågasatta lagstiftningen lämpligen bör omfatta jämväl renslakt.» Med anledning häraf skall jag be att få säga några ord. Till hvad utskottet sagt om slakten i allmänhet vill jag yttra något om särskildt renslakten, som under de senaste 20 à 25 åren i stort taget försiggått och, all civilisation till trots, ännu försiggår på många ställen på ett så barbariskt sätt, att det väl må anses för högst besynnerligt, att i barmhärtighetens namn ännu just ingenting gjorts däråt. Då våra nomaders angelägenheter på sista tiden så mycket och så allmänt uppmärksammats och staten dels genom lagstiftning och dels genom inköp af allt vidsträcktare betesområden för stora summor sökt främja deras handtering, borde det väl äfven ligga i statsmakternas intresse att på något sätt sörja för att de därigenom vunna förmånerna icke missbrukas, utan handhafvas förnuftigt och på ett för ett kristet folk värdigt sätt. Så borde icke minst vara fallet med slakten vid de i regel tre gånger om året återkommande slaktmarknaderna, då i hvarje vederbörande lappby hundratals renar dödas, och hvaraf köttet sedan saluföres i snart sagdt allt Sveriges land och äfven utrikes. Och huru det tillgår vid en sådan storslakt, tillåter jag mig att här relatera. Renarna framdrifvas med tillhjälp af hundar på vanligt sätt till någon lämplig plats, där spekulanter vänta och uppgörelse ingås. Och så börjar exekutionen. Någon egentlig slakt blir det icke. Lasson kommer ej till användning. Renarna äro därför numera alltför vilda. Utan det blir ett storartadt jaktäfventyr med skjutande och skrik och tjut af folk och hundar. Somliga djur träffas dödligt och bli liggande stilla, men i många fall bli de endast skadeskjutna, då ett och annat väl tumlar omkull och får ligga och vänta på nådestöten, men andra åter med krossade ben eller starkt blödande sår kunna göra ett sista förtvifladt försök att fly. I senare fallet blir det snart en ny salfva eller ock kan lasson tillgripas, då djuret där-

Ang. bestämmelser mot onödigt plågande af husdjur vid slakt. (Forts.)

med inhalas och nedstickes. Mest sorgligt är det dock att se ett fallet, men ännu lefvande djur ligga och med slocknande blickar vänta på hvad som komma skall. Och det kan få vänta länge, ty det är då många i samma belägenhet, som nödtorftigt skola expedieras, och för hvart och ett skall det ackorderas och sörjas för blodaftappningen. Men slutligen kommer det mer eller mindre välriktade knifstynget åt bringan eller hjärtat och gör slut på dödssmärtan.

Besinnar man så därjämte, att allt oftast försiggår under hög inspiration af spritens ande, så förstår man, att sådana tillställningar egentligen ej böra kallas slakt utan hellre vilda jaktorgier. Och så går det till vid många tillfällen. Blott undantagsvis praktiseras den gamla och kanske ursprungliga slaktmetoden. Men de här påvisade oegentligheterna borde dock ej allenast beifras ur humanitär synpunkt, utan äfven ur rent ekonomisk. Renköttsaffärerna, som på sista tiden blifvit så omfattande, hålla redan på att komma i misskredit, och blefve det blott mera allmänt bekant, i synnerhet ute i våra större städer, huru allt plägar tillgå, kunde de snart rent af omöjliggöras — en olycka, som förvisso ej enbart skulle drabba lapparne själfva. Från många håll förspörjas klagomål öfver att renköttet icke är fint och godt som förr, utan att det är blött och anskrämligt till utseendet och mindre välsmakligt. Ja, det frågas äfven om orsaken till, att det ibland och i synnerhet i stekarna påträffas blykulor. Och på det ena som det andra afgifves förstås »nöjaktigt besked», ehuru det sällan blir med verkliga förhållandet öfverensstämmande. Häraf framgår, att omordade missförhållande slutligen ock har sin hygieniska betydelse. Köttet af ett djur, som är slaktadt under stor dödsskräck och plåga, är icke lika bra, som om djuret slaktades under andra förhållanden.

Slakten på gamla viset går så till, att renen infångas med lasson; så bedöfvas den genom att en liten knif instickes i en halskota strax invid nacken, då den medvetslöst dignar ned. Därpå instötes en större knif i sidan mot hjärtat, som därvid genomborras. Sedan denna strax utdragits, tillslutes såret så mycket som möjligt med tummen, så att blodet ej kan afrinna, utan i stället strömmar till mellangärdet, hvarifrån det uppöses med skopa, då kroppen öppnas. Dödsförloppet fortgår i alla fall på några minuter, hvarunder renen med vidt uppspärrade ögon i traftakt med benen likasom springer in i de sälla betesmarkerna. Under tiden kan lappen-slaktaren helt lugnt sitta på hans kropp och invänta slutet. Detta är den förr vanliga och jämförelsevis hyggliga slaktmetoden, den, som ännu vanligen lär begagnas i Jämtlandsfjällen och i Idre—Tännäs lappby och väl på en del andra ställen också.

Sedan huden då är afflådd, styckas kroppen, och köttet upplägges i snö att frysa, hvarefter det inpackas. »Vanligtvis plägar sådan slakt gå mycket fint till väga, och köttet efter på dylikt sätt

Ang. bestämmelser mot onödigt plågande af husdjur vid slakt. (Forts.)

behandlade djur borde därför gå under särskild kontroll och betinga högre pris.»

Den framställning, som jag nu gifvit af renslakten, har jag stödt på bland annat iakttagelser, som gjorts af herr And. Backman i Myssjö, hvilken mycket rest ibland lapparne både som turistföreningens ombud och för andra ändamål. Personligen har jag äfven åsett renslakt, och från olika håll för öfrigt hafva meddelanden i hithörande fråga ingått. Men som redan sagts, är det ej blott ur djurskyddsvänlig synpunkt man kan se denna sak, utan äfven ur ekonomisk, då ju köttets beskaffenhet är mycket beroende på huru slakten sker.

Härom säger medicinalstyrelsen om slakten i allmänhet följande, såsom vi kunna se i betänkandet å sid. 11: »Vid bedömandet af de olika metoder, som användas vid slakt af husdjur, måste enligt styrelsens åsikt hänsyn tagas ej blott till den grad af smärta, som genom dem kan antagas förorsakas slaktdjuren, utan äfven till metodens olika inverkan på det uppslaktade köttets beskaffenhet. Vid alla hos oss öfliga slaktsätt aftappas blodet mer eller mindre fullständigt från slaktdjuret. Ehuru därigenom köttets näringsvärde minskas, i det att detsamma beröfvas de i blodet befintliga närande substanserna, så vinnes i dess ställe genom aftappning af blodet, hvilket vida lättare än köttet öfvergår i förruttnelse, den mycket viktigare fördelen, att köttet blir betydligt mera hållbart. Inom köttindustrien anser man det därför önskvärdt, att blodet aflägsnas från köttet så fullständigt som möjligt.»

Jag har velat påpeka detta till den kraft och verkan det hafva kan och hoppas, att, då frågan om slaktmetoderna kommer under Kungl. Maj:ts pröfning och öfvervägande, äfven den synpunkt, som jag framhållit, må beaktas. Jag har naturligtvis intet annat yrkande att göra än om bifall till utskottets förslag, som är: att Andra Kammaren ville för sin del besluta, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t dels låta utröna, om och till hvilken utsträckning stadganden må kunna meddelas i syfte att vid slakt af husdjur minsta möjliga lidande medelst förutgående bedöfning eller på annat ändamålsenligt sätt tillfogas djuren, dels ock, därest utredningen därtill föranleder, låta utarbeta och för Riksdagen framlägga förslag till lagstiftning i ämnet.

Herr Widén: Herr talman! Jag har intet emot, att de förhållanden, som den siste talaren berörde, äfven komma under Kungl. Maj:ts öfvervägande och göras till föremål för utredning. Men utan att jag vill anse mig ha någon närmare kännedom om, hvilka metoder lapparne tillämpa vid renslakt — ett ämne, som jag hittills under min verksamhet i Jämtlands län icke haft anledning att sätta mig in uti — tror jag mig dock kunna säga, efter de upplysningar jag erhållit, att åtminstone inom största

delen af Jämtlands län den slaktmetod, som här beskrifvits, *tillhör en förfluten tid.* Några detaljer vill jag emellertid icke inlåta mig på och jag vill, som sagdt, icke motsätta mig, att en undersökning kommer till stånd.

Ang. bestämmelser mot onödigt plågande af husdjur vid slakt. (Forts.)

Herr Byström: Herr talman! Jag ber blott att med anledning af den siste talarens yttrande få säga, att, om man läser kyrkoherde V. Karnells i Karesuando framställning om denna sak, man skall finna, att den visar, att förhållandet är sådant som det skildrats från andra håll. Han säger: »När jag först kom hit upp och såg, huru renen behandlades vid slakt, tämjning och körslor, kände jag det smärtsamt för djurens skull och bedröfvades för folkets skull. Men folket utgjordes icke af lappar — dem och deras lif lärde jag känna först ett par år senare — utan af nybyggare, bondefolk och lappmarkshandlare.»

Herr Karnell säger vidare, att han erfarit, »att i Arvidsjaur och lappmarker söder därom renar skjutas ute i marken såväl af nybyggare som lappar, som vore de vildhjortar eller råbockar.

Grymt djurplågeri lär därvid öfvas, och ett sådant sätt är naturligtvis ur alla synpunkter förkastligt.»

Detta sätt att slakta synes mycket bero på dem, som fara upp till dessa trakter för att köpa renar af lapparne. Men hvilka som än begå grymheterna mot djuren, så är dock saken sådan, att då regeringen en gång tager slaktfrågan under ompröfning, så bör den icke glömma bort sättet för renslakten.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls; och skulle jämlikt 63 § Riksdagsordningen detta beslut genom utdrag af protokollet delgifvas Första Kammaren.

§ 11.

Slutligen företogs till behandling statsutskottets utlåtande n:o 134, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående utläggning af ytterligare ett järnvägsspår mellan Tomteboda och Järfva järnvägsstationer m. m.

Ang. ytterligare ett järnvägsspår mellan Tomteboda och Järfva.

I öfverensstämmelse med Kungl. Maj:ts förslag uti propositionen n:o 97 hemställde utskottet, att Riksdagen måtte

a) för utläggning af ytterligare ett järnvägsspår mellan Tomteboda och Järfva järnvägsstationer samt anordnande af ny håll- och lastplats vid Hagalund, för förvärfvande af mark dels för utvidgning af berörda hållplats till fullständig station, dels för utbyggnad af Tomteboda rangerbangård och dels för anordnande i närheten af Hagalund af en driftbangård med verkstadsanläggningar äfvensom

Ang. ytterligare ett järnvägsspår mellan Tomteboda och Järfva. (Forts.)

för utförande af en del af driftbangården bevilja ett anslag af 2,150,000 kronor;

b) af berörda anslag för år 1910 till utgående från riksgäldskontoret anvisa ett belopp af 1,450,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att däraf låta förskottsvis under innevarande år af tillgängliga medel utanordna 500,000 kronor;

c) medgifva, att de delar af det för fjärde arméfördelningen afsedda öfningsfältet vid Järfva, som, på sätt i statsrådsprotokollet öfver civilärenden för den 5 mars 1909 omförmäldes, erfordrades för framdragande af dubbelspåret mellan Tomteboda och Järfva samt för driftbangård och framtida verkstadsanläggningar i närheten af Hagalund, finge öfverlåtas på statens järnvägar mot en ersättning af 450,000 kronor; samt

d) medgifva, att nyssnämnda belopp, 450,000 kronor, finge användas till förvärfvande af mark, som af Kungl. Maj:t ansåges böra ingå i omförmälda öfningsfält, samt till ersättningar åt boställshafvare, arrendatorer och andra personer för mistad besittningsrätt till jord, som för detta ändamål afstodes, m. m.

Efter föredragning af *mom a)* begärdes ordet af:

Herr Åberg, som yttrade: Herr talman! Som denna fråga berör en del af den valkrets, jag representerar, har jag begärt ordet för att yttra mig om densamma.

Redan den kungl. propositionens n:o 97 framkomst väckte i de folkrika och framåtgående kommuner, som närmast beröras af densamma, stor oro. Väl insåg man betydelsen af dubbelspårets byggande och behofvet af den ifrågasatta rangeringsbangården, som enligt förslaget skulle uppföras intill Hagalund, men man opponerade sig emot att detta skulle ske på sådant sätt, att det hindrade utförandet af ett inom dessa samhällen länge önskadt och alltmer aktuellt kraf på en kanal från Bällstaviken genom Lötsjön. Det befanns nämligen, att enligt den kungl. propositionen skulle driftbangården komma att förläggas så, att dess norra ända kom att skära den lilla Järfvaån, hvilken just ingår som ett led i den planerade kanalen. Då de tekniska sakkunnige försäkra, att kanalen icke utan orimliga och oräntbara kostnader kan i denna del dragas längre norr ut, så blir sålunda följden, att den kungliga propositionen, om den af Riksdagen bifalles, för all framtid omöjliggör byggandet af denna kanal.

Statsutskottet har nu, trots den skrifvelse i ämnet, som inkommit från de intresserade kommunernas främsta kommunalt ledande personer, och hvilken, jämte ett uttalande från ett stort möte i Sundbyberg måndagen den 3 maj, i tryck utdelats i kammaren, tillstyrkt Kungl. Maj:ts proposition främst på grund af ett utlåtande från kungl. järnvägsstyrelsen. För en icke tekniskt

bildad är det naturligtvis knappast möjligt att bedöma värdet af järnvägsstyrelsens tekniska utredning. Det må dock påpekas, att den väsentligen utgöres af generella omdömen, till hvilkas stöd inga verkliga fakta framdragas. Det vill också förefalla, som om kungl. järnvägsstyrelsens utlåtande, för hvars afgifvande naturligen en ganska kort tid stått till förfogande, icke *kunde* grunda sig på en tillfyllestgörande teknisk utredning, och att det sålunda icke kan tillmätas alltför stor betydelse, i hvarje fall icke alls den betydelse, som en utredning, företagen i samband med frågans framläggande, skulle haft. Nu får man ett intryck af, att utredningen närmast afser att motivera en *redan på förhand intagen ståndpunkt.*

Ang. ytterligare ett järnvägsspår mellan Tomteboda och Järfva. (Forts.)

Det är nämligen en högst märklig sak med denna järnvägsfråga, att den icke tycks ha föregåtts af någon annan utredning än den i trängre mening trafiktekniska, järnvägsstyrelsen ansett förenlig med sina speciella syften. Hvilket inflytande denna frågas afgörande kunde ha för de kommuner, som närmast beröras af densamma, det har har aldrig utredts och det har aldrig dessa kommuner tillfrågats om, lika litet som länsstyrelsen eller väg- och vattenbyggnadsstyrelsen eller någon myndighet, som eljest alltid plägar höras i järnvägsfrågor, fått yttra sig.

Att missnöje existerar i de berörda kommunerna både öfver denna järnvägsfrågas förberedande behandling och det förslag, hvartill man kommit, är således synnerligen förklarligt.

Det är mycket ursäktligt, om statsutskottet icke vid denna frågas behandling i trängseln med andra viktiga ärenden hunnit beakta de vägande lokala synpunkter, som framkommit. Det har enskildt nämnts, att utskottet gjort ett hastigt besök i trakten, innan utskottet intog sin ståndpunkt, men jag är tämligen öfvertygad om, att hade denna resa skett längre fram på sommaren, så hade utskottet fått synnerligen kraftiga vittnesbörd om den rent olidliga stank, som förpestar Bällstaviken vid Sundbyberg och äfven andra vattenområden, som skulle beröras af kanalen. Utskottet skulle då måhända öfvertygats om att inga halfmesyrer hjälpa mot den förgiftande, för förstäderna i fråga såväl som för hufvudstaden verkligt hälsofarliga stank, som här uppkommit af att vattnet ej fått något utlopp. Utskottet skulle då måhända haft lättare att förstå dem, som anse nödvändigt, att vattenomsättningen får en ganska ansenlig omfattning för att det onda skall bli afhjälpt. Järnvägsstyrelsen påstår visserligen kategoriskt, att detta ej går för sig med en kanal, däri en sluss måste hindra vattenomsättningen, men andra sakkunnige ha en rakt motsatt uppfattning, hvilket åtminstone visar, att frågan är omtvistad äfven af de sakkunnige. Nu tillkommer emellertid en viktig sak, som oafsedt detta gör järnvägsstyrelsens kloakförslag litet värdt, nämligen att Stockholms stad utfärdat *förbud* mot ytterligare orenligheters utsläppande i Norra Brunnsviken. En kloak dit låter sig alltså icke göra, utan

Ang. ytterligare ett järnvägsspår mellan Tomteboda och Järfva. (Forts.)

då skulle denna dragas ända ut till *Saltsjön*. Men då är möjligt, att de *kostnadsskäl*, järnvägsstyrelsen anfört *mot* kanalen och till förmån för en kloak, icke längre hålla streck, att med andra ord en kanal, hvarå en viss inkomst alltid kan vinnas och som genom de förbättrade kommunikationer, den bjuder, måste draga industrier och alltså skatteobjekt till de kommuner, genom hvilka den är dragen, blir relativt *billigare* att bygga å sträckan Sundbyberg—*Brunnsviken* än en kloak Sundbyberg—*Saltsjön*.

Jag skall icke längre uppehålla mig vid järnvägsstyrelsens sakkunskap. Men den synes mig både bäst illustreras af och kulminera i det för hvarje annan person förbluffande påståendet, att en kanal ej skulle nämnvärdt stegra jordvärdet i dess närhet. I pressen ha däremot ifriga anhängare till järnvägsstyrelsens förslag förfäktat den uppfattningen, att kanalprojektet endast framföres af ren spekulationslusta från jordägarna. Jag vet icke, om järnvägsstyrelsen tackar för den hjälpen, men jag vill bestämdt säga, att vore det sista sant, så stode ej en socialdemokrat här i kammaren och talade för kanalfrågan.

Nu har ju utskottet i motiveringen fått inrymdt, att hänsyn vid bangårdsbyggandet skall tagas till behofvet af en kloak framdeles. Jag vill icke här taga på mitt ansvar att påstå, att en kanal *ovillkorligen* är enda och riktiga lösningen af den sundhets- och kommunikationsfråga, som här beröres, men jag vågar bestämdt häfda, att å andra sidan sannolikt ingen kan absolut göra gällande, att *icke* kanalen en gång kan bli en nödvändighet. Däruti styrkes jag af uttalanden, som synts i pressen af sådana kapaciteter hvar på sitt håll som Stockholms stads byggnadschef, major Kinberg, och Stockholms stads landtegendomsnämnds direktör, förutvarande afdelningsschefen i den af professor Richert ledda väg- och vattenbyggnadsbyrån, direktör Meurling. Den förre fann då kanalförslaget äfven ur Stockholms stads synpunkt mycket framsynt som kommunikationsled betraktadt. Den senare ansåg dessutom kanalen vara betingad af hygieniska skäl. Dessa fackmäns omdömen torde vara mycket svåra att jäfva. Men de visa särdeles tydligt, att det är i hög grad framsynt och klokt af Riksdagen, om den lämnar öppen möjligheten att realisera kostnadsförslaget, hvilket så mycket lättare bör låta sig göra, som det ju ej gäller en *segelbar* kanal, utan en sådan för pråm- och bogserbåtstrafik, med, om ej rörlig bro kan ordnas, i värsta fall en fast, låg bro.

Herr talman! Detta ärende uppvisar det förhållandet, att staten synes vara på väg att genom den föreslagna åtgärden tillfoga åtskilliga kommuner allvarsamt afbräck för deras framtida utveckling. Staten har makten, det är obestridligt, men den bör ej vid dess handhafvande glömma kommunerna, statens primära oganisationer, cellerna i statskroppen, hvilkas intressen icke alldeles få åsidosättas ens för ett viktigt statens affärsdrifvande verk.

Herr talman! Efter hvad jag i denna fråga anfört, anhåller jag,

att nödig hänsyn tages till de önskemål, förstäderna norr om Stockholm framställt och att bangårdsanordningen vid Hagalund sålunda icke måtte få lägga hinder i vägen för kanalfrågans lösning.

Ang. ytterligare ett järnvägsspår mellan Tomteboda och Järfva. (Forts.)

Jag anser sålunda, att förslaget om dubbelspår bör bifallas, men bangården förläggas på annan plats, så att den ej kommer att hindra kanalfrågan, då denna en gång kommer att föras fram.

Jag skall därför be, herr talman, att få framlägga följande yrkande, nämligen att Riksdagen må på det sättet bifalla utskottets förslag och Kungl. Maj:ts proposition, att

a) för utläggning af ytterligare ett järnvägsspår mellan Tomteboda och Järfva järnvägsstationer samt för förvärfvande af härför erforderlig mark beviljas ett anslag af 1,530,000 kronor; och

b) att af berörda anslag för år 1910 till utgående från riksgäldskontoret anvisas ett belopp af 1,000,000 kronor med rätt för Kungl. Maj:t att däraf låta förskottsvis under innevarande år af tillgängliga medel utanordna 500,000 kronor.

Herr Beckman: Herr talman, mina herrar! Nyss har af en kamrat på stockholmsbänken framförts bekymmer från den valkrets, han representerar. Äfven inom den valkrets, för hvilken jag är representant, har det framlagda förslaget väckt oro, särskildt i samhället Hagalund, som anser en för detsamma mycket viktig fråga däraf vara hotad.

Hagalund är, såsom kammaren torde känna, ett mycket folkrikt samhälle. Det torde i närvarande stund räkna omkring 7,000 invånare. Men det är ett fattigt samhälle; det är ett samhälle, hvars befolkning består af personer i väsentlig mån tillhörande arbetsklassen. Dessa ha därför icke kunnat vidtaga alla de åtgärder, som bruka på förhand vidtagas, när villastäder grundas. Särskildt äger i afseende å samhällets vattenförhållanden den egendomligheten rum, att man trots den stora folkmängden alltjämt är hänvisad till att hämta sitt vatten från brunnar. Enligt det framlagda förslaget om utläggning af ett dubbelspår mellan Tomteboda och Järfva skall en tunnel framsprängas under Hagalund. Det är då mycket naturligt, att hos Hagalunds befolkning stor oro väckts, att måhända framdragandet af tunneln skall medföra, att vattnet afledes från brunnarna. Det är ju svårt för den, som icke själf är fackman, att kunna med visshet yttra sig om den saken; men efter de upplysningar, som jag inhämtat, är det sannolikt, att så kommer att ske. Tunnelns balanslinje ligger 10 meter öfver Stockholms slusströskel, och markytan vid de flesta af brunnarna ligger 25 à 30 meter öfver densamma. Brunnarna äro nedsprängda 6 till 12 meter. Det är då lätt att förstå, att planen för tunnelns öfverkant icke kommer att gå synnerligen långt från bottnen på vissa af dessa brunnar. Särskildt finns det *en* brunn, »brunnen n:r 1», på stora torget, begagnad som reservbrunn vid tider, då

Ang. ytterligare ett järnvägsspår mellan Tomteboda och Järfva. (Forts.)

andra brunnar uttorka, och där befolkningen då har tillfälle att nödtorftigt förse sig med vatten, hvilken brunn man anser hotad, enär den icke ligger på synnerligen långt afstånd från den plats, där tunneln skulle gå fram. Vattentillförseln till dessa brunnar sker dels från de öfre lösa jordlagren och dels från sprickor i själfva berget. Det är sålunda ganska naturligt, att befolkningen anser sig stå inför möjligheten att blifva beröfvad den knappa och därför så mycket mer värderade vattentillgång, den hittills haft.

Utskottet säger nu visserligen, att detta ingenting betyder, enär ett samhälle af den omfattning och med den stadigt fortgående tillväxt, som Hagalund utvisar, under alla förhållanden måste vara betänkt på att inom den närmaste tiden anordna en fullständig vattenledning.

Ja — men det är väl ej utskottets mening, att staten skall bekosta den vattenledningen? Och i annat fall är det en allvarsam sak för ett fattigt samhälle att på detta sätt se sig nödsakadt till att göra en så stor utgift. Det är sant, att municipalstämman för att ej försumma något redan gått i författning om utredning rörande åtgärder för att skaffa samhället vattenledning. Jag har mig bekant, att man ingått till arméfördelningschefen med en till Kungl. Maj:t ställd anhållan om tillåtelse att från ett af de områden, som disponeras af armén, få draga en ledning och där anlägga en pumpstation. Men sedan?

Med hvad jag här har sagt har jag velat till protokollet framhålla, att det ligger i sakens natur, att Hagalunds samhälle och dess enskilda fastighetsägare i alla händelser hafva sin rätt oförkränkt att, när en gång expropriation kommer till stånd, vinna den skadeersättning, hvartill de skäligen kunna anses vara berättigade. Men därvid bör man dessutom komma ihåg, att det dröjer mycket länge, innan denna expropriationsersättning erhålles, då ju dylik ersättning icke utbetalas, förrän arbetet är färdigt. Under väntetiden kan stor skada tillfogas samhället. Vid sådant förhållande har jag velat här erinra om, att enligt min uppfattning det blir statens skyldighet att tillse, att så långt som möjligt icke allenast den knappa och hårda rätten, utan äfven billighet måtte få göra sig gällande, när en gång tiden kommer för denna angelägenhets ordnande. Det synes mig mycket tänkbart, att staten bör träda emellan för att på ett eller annat sätt för detta samhälle underlätta hvad som måhända blir en nödvändig följd af tunnelns framdragande, nämligen det dyrbara anläggandet af vattenledning. Jag har velat redan nu här uttala, att jag anser, att det måste vara staten värdigt att med synnerlig billighet behandla ett sådant stort arbetaresamhälle, där utgifterna trycka på skuldror, som icke äro synnerligen bärkraftiga.

Hvad själfva järnvägsanläggningen i öfrigt angår, är det ju, såsom af den föregående talaren redan sagts, synnerligen svårt att bilda sig något bestämdt omdöme om densamma. Men i likhet med

honom har jag förnummit den stora oro, som kanalprojektets omöjliggörande genom driftsbangården vållar. Det är icke i främsta rummet tanken på den ekonomiska utvecklingen — ehuru äfven det är en viktig fråga — utan framför allt den sanitära sidan af saken, som där spelar in. Det kan nämligen bli ett alldeles olidligt förhållande, om icke möjlighet beredes att tillgodogöra sig fördelarna af en kanal, som skaffar omsättning i det synnerligen förpestade vatten, som delvis omgifver samhället.

Ang. ytterligare ett järnvägsspår mellan Tomteboda och Järfva. (Forts.)

Beträffande därefter frågan om dubbelspårets framdragande, vill jag erinra, att från äfvenledes sakkunnigt håll en annan uppfattning tidigare gjort sig gällande, nämligen att man skulle kunna begagna det spår, som nu föreligger, och förvandla det till ett dubbelspår i stället för att anlägga ett helt och hållet nytt dubbelspår. Att därigenom skulle kunna vinnas en mycket stor besparing, synes uppenbart. Slutligen har det ju påpekats, att, ehuruväl man må erkänna, att det är en stor olägenhet att dubbelspåret Stockholm—Uppsala är afbrutet på sträckan Tomteboda—Järfva och där ersatt med ett enkelspår, den största faran dock, såsom bangårdskommittén i sitt betänkande framhållit, torde ligga på en annan punkt, som här icke är berörd, nämligen i de plankorsningar, som vid Tomteboda station förefinnas mellan olika tågriktningar för person- och godstrafik för Västeråsbanan och Norra stambanan. Det är ju möjligt, att denna »sjuka punkt» i sin mån kunde tala för ett uppskof, hvarunder man skulle kunna utarbeta en plan, som undanröjde dessa farligheter.

Jag har velat göra dessa erinringar, men vågar emellertid icke framställa något uppskofsyrkande, utan får, under förbehåll af att möjligen ansluta mig till något yrkande, som senare kan framkomma, för närvarande förena mig med den föregående talaren och yrka bifall till det af honom framställda förslaget.

Herr Persson i Stockholm: Herr talman, mina herrar! Det kan ju synas djärft, att en nyvald riksdagsman, såsom den näst föregående talaren, yrkar ändring i en kunglig proposition, som blifvit af statsutskottet enhälligt tillstyrkt; men i detta fall finnas verkligen — jag ber att få betona det — så fullgiltiga och starka skäl för ett sådant yrkande, att jag anser, att kammaren bör så mycket som möjligt uppmärksamma detsamma och äfven lämna det sitt bifall.

Det är ju synnerligen väl bekant, att i vanliga frågor om anslag till järnvägsstyrelsen, där enhvar förstår att bedöma, hvad frågan rör sig om, ingen som helst tvekan råder från kammarens sida att afslå en framställning, som järnvägsstyrelsen gjort; men i frågor af mera teknisk natur, hvilka gifvetvis icke enhvar kan sätta sig in i, där brukar man i allmänhet — åtminstone har jag för min del funnit det vara så — lita på järnvägsstyrelsens sakkunskap. Man resonerar därvid som så, att skulle denna sak-

Ang. ytterligare ett järnvägsspår mellan Tomteboda och Järfva. (Forts.)

kunskap i något fall brista, så har man intet annat att göra än att finna sig i det; misstag äro möjliga för enhvar. Jag vill naturligtvis icke förneka, att detta resonemang kan i det stora hela äga sin riktighet; och därför är det naturligtvis svårt att i det fall det här gäller vinna gehör för någon annan mening än den järnvägsstyrelsen, efter gjorda utredningar, framlagt, i synnerhet som denna mening sedan blifvit af statsutskottet tillstyrkt. Men mig förefaller det dock, som om det här kunde framdragas alldeles solklara skäl för att man, äfven ur rent järnvägsteknisk synpunkt, skulle ha fördel af att ej korsa det intresse, som af de två föregående talarne här framhållits.

Stockholms bangårdsfråga är ju, såsom enhvar känner, en synnerligen gammal fråga. Om jag icke misstager mig, framlades redan år 1896 af järnvägsstyrelsen ett förslag till utvidgning af statens bangård här i Stockholm, på det att den skulle kunna mottaga den ökade trafik, som man väntade till utställningen 1897. Riksdagen beviljade icke det begärda anslaget, åtminstone icke i den utsträckning, som af järnvägsstyrelsen önskades, utan den beslöt i stället att uttrycka en önskan om att snarast möjligt få framlagdt ett fullständigt förslag till ordnande af statens bangårdsfråga i Stockholm. Faktum är emellertid, såsom enhvar ju vet, att, trots det att 13 år förflutit sedan denna utredning och detta förslag begärdes, vi fortfarande vänta på ett slutgiltigt förslag.

Nu säger emellertid järnvägsstyrelsen — och det är detta jag vill komma till — att, när den föreslår, att driftbangården färlägges norr om Hagalund, detta lämpar sig, oafsedt hvilken plan till själfva bangårdsfrågans lösning, som sedermera skulle komma fram; men om man kan säga, att förläggandet af denna driftbangård sker på en plats, som lämpar sig för hvilket förslag till bangårdsfrågans ordnande, som an kommer att blifva det slutgiltiga — det direkta förslaget eller det s. k. Skanstullsförslaget — så är därmed *icke* sagdt, att denna plats ovillkorligen är den *lämpligaste och bästa.* I synnerhet förefaller det mig, som om den icke vore den bästa, därest det direkta förslaget komme till utförande. Skulle däremot det s. k. Skanstullsförslaget komma till utförande, så torde det icke kunna nekas, att järnvägsstyrelsen har rätt. Men det torde kunna sättas i fråga, om icke detta Skanstullsförslag i realiteten redan slopats, ehuruväl formellt beslut därom ännu icke föreligger.

Det utdelades för några dagar sedan — det var i onsdags — till kammarens ledamöter ett uttalande af ett möte, som af den förste talaren här omnämndes, och där en ingenjör Winell tydligen påvisade, att det skulle kunna finnas en billigare lösning af frågan om anordnande af en rangerbangård än hvad som för närvarande är föreslaget. Enligt hvad järnvägsstyrelsen förklarat, kan af utrymmesskäl bangården icke förläggas till Tomteboda, men helt visst beror, synes det mig, denna järnvägsstyrelsens uppfattning därpå, att man enligt Skanstullsförslaget ej skulle kunna bereda plats för

driftbangård vid Tomteboda, men detta visar också, att man måste bedöma driftbangårdsfrågan väsentligen olika alltefter de olika sätt, hvarpå Stockholms bangårdsförhållanden ordnas efter Skanstullsförslaget eller det direkta förslaget. Riksdagen gör därför enligt min mening klokt i att ej följa järnvägsstyrelsens och Kungl. Maj:ts förslag, ty vänta vi med den nu föreliggande frågans afgörande, till dess det blifvit afgjordt, hvilket af dessa båda nämnda hufvudförslag som är det lämpligaste — och det bör, som jag förut nämnde, nu efter 13 års utredning snart vara klart — ha vi möjligen i utsikt att få frågan om dubbelspår till rangerbangården betydligt billigare ordnad och dessutom ha vi utsikt att vinna, att de båda nu planerade rangerbangårdarna, som äro föreslagna i utskottets betänkande, den vid Hagalund för persontrafiken och den vid Tomteboda för godstrafiken, kunna sammanslås till *en enda bangård* vid Tomteboda. Jag tror, att de fördelar, som vi härigenom ha att vinna, äro så stora, att vi utan tvekan böra låta frågan om rangerbangården hvila ett år. Jag återkommer nu till en betänklighet, som kammaren möjligen i likhet med statsutskottet kan hysa gentemot att i en teknisk fråga desavouera järnvägsstyrelsen, men om vi i detta fall se närmare efter, är det icke så farligt, som det kan se ut, ty det kan väl icke träda järnvägsstyrelsens ära för nära, om man uppskjuter frågan ett år, i synnerhet som det här framlagda yrkandet går ut på att på sätt, som här af herr Åberg är föreslaget, medel skulle beviljas till ett dubbelspår, medan däremot begäran om medel till själfva rangerbangården norr om Hagalund skulle afslås i syfte, att denna senare fråga skulle få hvila, till dess ytterligare utredningar blifvit gjorda, huruvida icke någon lämpligare plats kan finnas eller i allt fall en plats så belägen, att den ej kolliderar med och omintetgör det kanalintresse, som på sista tiden inom Stockholms förstäder kommit upp. För resten är det icke på sista tiden, denna fråga kommit upp, utan den är ett gammalt intresse, ehuruväl den först på sista tiden blifvit aktuell för Stockholm och några af dess förstäder, nämligen den kanal, hvarom här förut talats.

Ang. ytterligare ett järnvägsspår mellan Tomteboda och Järfva. (Forts.)

Det är af den föregående talaren omnämndt, att det finnes ett annat förslag från bangårdskommittén för ordnande af detta dubbelspår — vi alla och ej minst vi stockholmare erkänna detta dubbelspår vara nödigt och af behofvet påkalladt — nämligen att lägga ett spår vid sidan om det, som nu finnes. För min del anser jag, och det är äfven sagdt af vissa teknici, att detta förslag skulle bli väsentligt billigare än det, man nu föreslagit. Det har nämnts, att förslaget skulle kunna realiseras för en kostnad af 900,000 kronor i stället för 1 $^1/_2$ million kronor, som i annat fall kräfves. Men härom föreligger ju icke någon fullständig utredning eller något bestämdt uttalande af sakkunnige, hvarpå man kan bygga ett absolut säkert uttalande.

I ett svar, som järnvägsstyrelsen afgifvit till utskottet på dess

Ang. ytterligare ett järnvägsspår mellan Tomteboda och Järfva. (Forts.)

förfrågan angående hvad den hade att säga om detta kanalprojekt, anför styrelsen: »*att* något behof af en segelbar kanal mellan Bällstaviken och Brunnsviken icke nu förefinnes och knappast i framtiden torde komma att uppstå». Till och med järnvägsstyrelsen ger här på hand en liten smula, då den säger »och knappast i framtiden torde komma att uppstå», och om man än ger järnvägsstyrelsen rätt, att för dess vidkommande näppeligen något behof af en sådan kanal kan komma att finnas, så torde man dock böra beakta de uttalanden, som gjorts af förstädernas representanter och de kommunala förtroendetjänstemännen, såsom stadsbyggmästaren kapten Kinberg i Stockholm och landtegendomsnämndens direktör Meurling, för att ej tala om våra kommunala förtroendemän i Stockholm, som för längre tid sedan gjort ett uttalande till förmån för kanalprojektet. Mot järnvägsstyrelsens uttalande stå här alltså dessa auktoriteters uttalanden, som man torde böra taga hänsyn till.

Vidare säger järnvägsstyrelsen, att en dylik segelbar kanal, äfven om den komme till utförande, icke lämpligen bör, på grund af vattnets ringa hastighet i densamma, samtidigt användas som aflopp för alla de kringliggande samhällenas spillvatten, utan att en särskild kanal bör om möjligt för detta ändamål anordnas. Med denna sak förhåller det sig i alla fall så, som den föregående talaren påpekat, nämligen att denna särskilda kanal för spillvatten, om hvilken man talade, kommer att kräfva betydliga kostnader, emedan enligt de för Stockholms stad gällande bestämmelserna den icke får utmynna i Brunnsviken, utan måste utledas ända till Värtan, hvilket naturligtvis kommer att kräfva betydligt större kostnader.

Jag skall ej här uppehålla tiden längre, utan till sist blott be kammaren att taga nödig hänsyn till det förslag, som här är framlagdt. Detta förslag lägger *icke* några hinder i vägen för ett dubbelspår och dettas påbörjande och utförande nu omedelbart, men det uppskjuter frågan om rangerbangården, för att en ytterligare tillfredsställande utredning skall vinnas, huruvida icke dessa båda frågor, nämligen frågan om rangerbangården och frågan om kanalen, kunna lösas utan att någondera hindrar den andra. Detta är en mycket rimlig begäran från Stockholms stad och förstäderna, som jag är öfvertygad om, att statsutskottet, om bättre tillfälle gifvits detsamma att få reda på saken, gifvetvis skulle tagit hänsyn till, särskildt som kraftet på omedelbart utförande af denna rangerbangård icke torde vara så trängande, att det icke utan någon som helst risk ytterligare ett år kan uppskjutas. Jag ber fördenskull att få yrka bifall till det af herr Åberg framställda förslaget.

I detta anförande instämde herrar *Lindhagen*, *Tengdahl*, *Branting* och *Söderberg* i Stockholm.

Ang. ytterligare ett järnvägsspår mellan Tomteboda och Järfva. (Forts.)

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet grefve Hamilton: Herr talman, mina herrar! Jag skall erkänna, att jag erfor en liflig tillfredsställelse, då jag fann, att statsutskottet enstämmigt tillstyrkt detta viktiga förslag; väl kunde jag tänka mig, att representanter för orter utom Stockholm skulle vilja framställa åtskilliga betänkligheter mot förslaget, men aldrig kunde jag tro, att jag skulle möta motstånd från representanter för Stockholms stad, ty om något förslag borde vara för dem tacknämligt, så är det väl detta. Propositionen afser, som herrarne finna, flera olika företag, hvilka dock i det hela taget ha ett gemensamt syfte. Det första företaget gäller utläggande af dubbelspår äfven mellan Tomteboda och Järfva, hvilket förut icke ansetts kunna ske, innan man någorlunda haft klart för sig, i hvilken riktning Stockholms bangårdsfråga borde lösas. Hur viktigt detta är för Stockholms trafikförhållanden, behöfver jag knappast påpeka, icke heller hur viktigt det är för norra Sveriges trafikförhållanden.

Det är vidare fråga om att anordna en ny håll- och lastplats vid Hagalund och att i sammanhang därmed förvärfva mark dels för utvidgning framdeles af Hagalunds hållplats till fullständig station, dels för utbyggnad äfvenledes i framtiden af Tomteboda rangerbangård, det är ytterligare fråga om förvärfvande af mark i närheten af Hagalund för en driftbangård med verkstadsanläggningar och slutligen fråga om utförande af en del af denna driftbangård. Detta är hvad frågan gäller. Men alltsammans afser att något lätta och förbättra trafikförhållandena norr om Stockholm; det är nämligen olidliga och ytterst farliga förhållanden, som råda vid denna utfart från Stockholm, och situationen är i sanning sådan, att man icke, som den siste talaren, kan påstå, att dessa förändringar utan olägenhet gärna kunna uppskjutas ett år. Jag kan verkligen säga, att förhållandena äro sådana, och det kan hvilken som helst af herrarne genom att besöka trakten förvissa sig om, att det är en ren händelse, att ingen olyckshändelse inträffar. Men det är en annan sak, som är lika viktig för Stockholms kommun, och det är, att man nu beslutar sig dels för att lägga denna driftbangård där uppe vid Järfva, hvarigenom man vinner tillfälle att röra sig på Stockholms station och dels för att köpa mark för rangerbangård vid Tomteboda. Då har man ändtligen tagit första steget att lösa Stockholms bangårdsfråga.

Nu vill den siste talaren endast därför, att en visserligen mycket skicklig ingenjör Winell vid ett tillfälle framkastat tanken, att saken kunde kanske arrangeras på annat sätt, kasta hela denna plan öfver ända. Den tanke, som ingenjör Winell framkastat, är emellertid redan känd. Jag skulle därför högeligen beklaga, om verkligen kammaren skulle låta förmå sig till att afslå den föreliggande propositionen, sedan vi nu efter så många års arbete kommit därhän, att vi ändtligen fått ett förslag, som borde kunna hälsas med stor tillfredsställelse från Stockholms sida. Många kom-

Ang. ytterligare ett järnvägsspår mellan Tomteboda och Järfva. (Forts.)

munalt intresserade personer ha för mig uttryckt sin stora glädje och tillfredsställelse öfver, att denna proposition kommit fram. Jag trodde verkligen ej, att företaget skulle möta något motstånd från Stockholms stads representanters sida.

Nu har man kommit med tvenne anmärkningar; den ena är, att Hagalunds brunnar skulle riskera att bli uttömda. Ja, den frågan har icke varit främmande för utredningen, ty då ärendet remitterades till Konungens befallningshafvande för ortsbefolkningens hörande — jag ber att få fästa den ärade talarens uppmärksamhet på att så skedde — så påpekades från Hagalund just detta. Men icke får väl detta större och viktigare förslag vika därför att denna risk finnes för Hagalunds samhälle. Det är klart, att denna risk kan Hagalunds samhälle få ersättning för, liksom hvar och en vid expropriation får ersättning för den skada han lider.

Nu har därtill kommit något annat, som utgör den andra anmärkningen och tycks ha särdeles tilltalat herrarne, nämligen att ett kanalprojekt framlagts utan att ett ord därom under den förberedande behandlingen af frågan framkommit. Det har nämligen hållits ett möte i Sundbyberg, där man uttalat sig för, att man för en kostnad af 2 millioner kronor skulle anlägga en segelbar kanal mellan Bällstaviken och Brunnsviken; denna stora plan, menar man nu, att staten ej får hindra, och Stockholms stads bangårdsfråga får rätta sig efter denna. Jag tillät mig nyss att gå fram till den förste ärade talaren och privat fråga honom, hvem som framlagt den planen och hvem som fattat beslut om den. Jag fick till svar, att ingen fattat beslut därom, men att det föreligger ett förslag därom hos kommunalstämman i Sundbyberg. Skall staten verkligen, mina herrar, på sådana grunder hejda en så viktig och gagnande sak som denna? Jag hade verkligen aldrig hört talas om en sådan kanal, förrän jag fick läsa därom i utskottets handlingar och jag tror ej heller, att många andra gjort det. Säkert är, att, såvidt den siste ärade talarens upplysning var riktig, ingen människa erbjudit sig att bygga en sådan kanal, och att heller icke formligt förslag därom framkommit. Jag hemställer verkligen till herrarne, om kammaren på så lösa grunder skulle vilja rifva sönder detta förslag, som efter så många års arbete ändtligen blifvit framlagdt och som utgör själfva nyckeln till den så svåra och så länge efterlängtade lösningen af Stockholms bangårdsfråga.

Herr Crafoord: Herr talman, mina herrar! Stockholms bangårdsfråga är ju, som vi alla veta, en gammal kinkig fråga, som har medfört högst betydande kostnader vid de utredningar, som för densammas lösning blifvit gjorda. Riksdagen uttalade redan 1896 sin önskan att få denna fråga sig förelagd i hela dess utsträckning. På denna sak har såsom sagdt åtskilligt arbete blifvit ned-

lagdt och en massa alternativ uppgjorda, men det är heller ingen lätt sak att lösa en dylik fråga. Jag tror emellertid, att de arbeten, som nedlagts på frågan, fört denna högst betydligt framåt. Att lägga fram sådana frågor, som röra trafikintressenas kraf med därtill hörande inköp af stora markområden, hus m. m., det har som vi nog förstå litet hvar sina sidor.

Ang. ytterligare ett järnvägsspår mellan Tomteboda och Järfva. (Forts.)

Järnvägsstyrelsen har också enligt de upplysningar jag skaffat mig ännu icke kommit fram med alla sina planer, men själf har styrelsen dem ganska klara för sig. Efter hvad jag haft tillfälle taga reda på, torde just den delen af saken, som här föreligger, nämligen dubbelspåret mellan Tomteboda och Järfva med därtill hörande s. k. driftbangård, vara första steget till lösandet af denna fråga.

Dubbelspåret är nödvändigt, som vi nyss hörde af herr civilministern; det är mycket nödvändigt och det ligger fara i hvarje dröjsmål, då nämligen trafiken är sådan, att det är ganska svårt att uppehålla den utan risk för olyckor.

Detta dubbelspår bör alltså komma till stånd, därom äro vi, tror jag, alla ense. Hvad däremot driftbangården angår, skulle man ju kunna tänka sig, att det ej skulle brådska så mycket, i all synnerhet som det är ett jämförelsevis litet belopp som äskats för påbörjandet af detta arbete. — Men, mina herrar, man får lof att se saken från en annan sida och då skall man finna, att förslaget innesluter en ganska afsevärd tunnelbyggnad. Meningen är, att denna bangård skall byggas med användande af de stenmassor, som komma från denna tunnel. Denna bangård och denna tunnel höra därför tillsammans; man kan ej göra det ena utan att låta det andra följa med. Men på samma gång jag till fullo beaktar de farhågor, som uttalats från Hagalunds- och Sundbybergshållet, om man nämligen ser saken från den sida, som där blifvit sedd, skall jag dock be att få påpeka en sak.

Jag gick upp i järnvägsstyrelsen häromdagen för att taga reda på, om det ej funnes någon möjlighet att klara de där frågorna utan de stora olägenheter, om hvilka man talar. Det visade sig då, att ett förslag, något modifieradt i förhållande till det, som ligger här på herrarnes bord, redan var uppgjordt. Detta förslag var så ordnadt, att den spårknippa, som, om man ser på den karta, som finnes vidfogad den kungl. propositionen, man först träffar på, då man kommer från Tomtebodahållet, skulle dragas mera nordvart, hvarigenom den kanal som ligger här icke skulle behöfva beröras mer än af en dubbelspårig bro. »Nå», frågade jag, »huru högt kommer den att ligga med broreglarnas underkant öfver högsta vattenytan? På denna fråga fick jag då till svar, att måttet torde vara $2^1/_2$ meter från underkant af broreglarna till högsta vattenytan i en blifvande kanal. Detta mått är ju i och för sig själf kanske inte så stort och det kanske för öfrigt inte vore omöjligt att under arbetets gång ytterligare jämka något på det.

Ang. ytterligare ett järnvägsspår mellan Tomteboda och Järfva. (Forts.)

I alla fall kommer det att fullständigt räcka till för en cirkulationskanal, för transport af pråmar, och i öfrigt uppfyller ju kanalen ändamålet att bortföra spillvatten. — Gå vi vidare norrut på kartan, så finna vi, att det är en stor spårknippa, som går midt öfver denna kanal. Enligt den sist uppgjorda ritningen är emellertid hela denna spårknippa borttagen och skjuten mera i nordvästlig riktning, så att förbindelsen mellan den större bangården och denna uppställningsplats blir skuren af endast en bro. Det vill säga, det blir en fast bro med ett spår öfver.

Under sådana förhållanden kan jag icke finna annat, än att man bör vara med om detta förslag och efter de uttalanden, som nu äro gjorda i kammaren, är jag för min del lifligt öfvertygad om, att genomförandet af detta förslag skall ligga järnvägsstyrelsen varmt om hjärtat, så mycket mer som jag funnit, att styrelsen redan af den lilla polemik, som förut förts i detta ämne, gått i författning om att jämka på hela spårsystemet och därigenom visat, att det går för sig att klara kanalen.

Hvad åter själfva tunnelsprängningen och därmed sammanhängande frågor angår, så är ju detta, såsom herr civilministern nämnde, en expropriationsfråga, och ingen människa kan på förhand klara upp hvad det skall kosta, om vattnet går bort och man nödgas skaffa vatten på annat sätt. Det är en kinkig fråga. I hvarje fall böra ju invånarne, då de fått sin uppmärksamhet fäst på detta, iakttaga sina förberedelser och sedan vidtaga alla de åtgärder, som de ha rättighet till i expropriationsväg.

Det, som först tilldrog sig min uppmärksamhet, då jag såg på denna kungl. proposition, var det betydande belopp, som fordrades för att bygga detta dubbelspår. Det rör sig ju om ett spår på endast $2^1/_2$ kilometers längd, visserligen med en ganska stor tunnel; hvartill kommer ett mindre belopp, afsedt för påbörjandet af byggandet af driftsbangården. Jag tyckte mig verkligen finna, att priserna på detta arbete nog voro bra högt tilltagna. Emellertid är ju den frågan tämligen lätt att reglera, så mycket mer som ju Riksdagen redan förut har förfäktat den åsikten, att dylika arbeten borde utbjudas på entreprenad, hvarigenom de olika spekulanternas anbud således komme att reglera kostnadsförhållandena i sin helhet.

Därför, herr talman, skall jag be att få yrka, att kammaren måtte bifalla utskottets förslag under uttalande af att entreprenadsystemet i största möjliga utsträckning bör komma till användning vid ifrågavarande byggnadsarbeten.

Herr Lindhagen: Jag skall be att få yttra några ord med anledning af den förebråelse, som herr civilministern riktade mot ett par tre representanter på stockholmbänken därför att de instämt i ett yrkande, som gick ut på att detta förslag till äfventyrs borde till någon del återremitteras för att vinna närmare utredning. Såvidt jag kunde finna, besvarade herr civilministern icke

Ang. ytterligare ett järnvägsspår mellan Tomteboda och Järfva. (Forts.)

på något sätt den fråga, som föranledt, att ett sådant yrkande framkommit. — Jag är också på det klara med, att denna sak är af stor betydelse för Stockholms stad, och själfva dubbelspåret, afsedt som det ju är att förebygga de många olyckshändelserna, har ju heller ingen satt sig emot. Men herr civilministern tycktes genom sin tystnad dock ha medgifvit, att ingen som helst undersökning ägt rum, huruvida, på det sätt frågan tänkts bli ordnad, dessa anläggningar skulle i angifvet afseeende lända till men för de kommuner, där anläggningarna skulle ligga.

Kanalfrågan är verkligen icke, såsom herr statsrådet nämnde, ett tillfälligt projekt, som framkastats på ett möte därborta, utan det är en gammal fråga, som ofta dyker upp och som varit föremål för eftertanke vid olika tillfällen. Man får allt mer och mer det intrycket, att detta är en sak, som ej kan undvikas, utan som någon gång måste genomföras. Kanalen är således till en början nödvändig för att ordna de hygieniska förhållandena i dessa förstäder med sin trångt boende befolkning, efter hvad det påstås från sakkunnigt håll. Från andra håll har man därjämte gjort gällande, att denna kanal bör göras så bred, att den kan användas åtminstone för pråmfart. Slutligen har äfven från strandägare vid Mälaren framhållits, att denna kanal har en stor betydelse för den blifvande regleringen af Mälarens vattenstånd. Det är då klart, att man måste betrakta det som en brist i utredningen, att tillfälle ej gifvits för ett öfvervägande, huruvida icke denna bangård kunde läggas på sådant sätt, att möjlighet till kanalens anläggning äfven för framtiden hålles öppen. Det är mycket riktigt så som herr civilministern sade, att ingen erbjudit sig att bygga denna kanal nu, men en regering skall väl tillse, att de statens anläggningar, som göras inom en kommun, icke läggas så, att tillgodoseendet af en så viktig sak som hygienen på platsen blir för framtiden försvårad, för att nu ej tala om de öfriga önskemålen. Snarare skall väl möjligheten hållas öppen att vidtaga erforderliga åtgärder i detta hänseende, äfven om man inte har pengarna på bordet nu genast och kan visa herr civilministern på dem.

Jag är icke sakkunnig, så att jag kan bedöma hvar kanalen skall ligga och hur den skall byggas, men jag kan intyga, att det är ett gammalt kraf; och i egenskap af ordförande i Stockholms stads landtegendomsnämnd har jag haft tillfälle att ägna denna fråga uppmärksamhet. Stockholms stad står nämligen i begrepp att invid Bällstaviken anlägga ett industriområde, och det gäller då att äfven därvid skaffa goda hygieniska förhållanden, och då har detta projekt kommit upp. Vi ha hört oss för hos sakkunniga, och de ha uttalat sig till förmån för denna kanal. Stockholms stad har också ett stort intresse för saken för de öfriga kommunernas skull, ty det är ju en fråga på dagordningen, att de skola inkorporeras, och då får Stockholms stad åtaga sig utförandet af dessa hygieniska anordningar. Hur skall det då gå, om det kommer att visa sig, att man genom denna

Ang. ytterligare ett järnvägsspår mellan Tomteboda och Järfva. (Forts.)

järnvägsanläggning omöjliggjort det enda sättet att bringa någon reda i de hygieniska förhållandena på trakten?

Jag tycker därför, oafsedt att själfva järnvägsanläggningen naturligtvis är af stort gagn, att man icke skall se saken alltför ensidigt.

Herr civilministern gjorde gällande, att för ett så stort intresse som att få dubbelspår mellan Järfva och Tomteboda måste andra intressen vika. Men det torde kunna hända, att detta intresse, hvarom jag talat, också är stort, och när man skrider till frågans lösning, måste då båda intressena vara utredda och blifva tillgodosedda.

Och därför, herr talman, vågar jag icke nu biträda förslaget i den mån det står hindrande i vägen för en kanalanläggning, och detta med hänsyn också till Stockholms stads intressen.

Herr Tengdahl: Herr civilministern frågade tämligen patetiskt, huru vi stockholmare kunde ha samvete att — visserligen endast delvis — motarbeta Kungl. Maj:ts förslag? Jag vill fråga, hur herr civilministern kan ha samvete att vilja draga en mängd människor till den i hygieniskt afseende sämst ordnade trakten kring hela Stockholm utan att ett dugg tänka på den hygieniska sidan? Som bekant, är herr civilministern bland mycket annat både järnvägsmänniska och medicinmänniska. Det förefaller, att han i denna fråga borde låtit sin medicinska människa tala minst lika mycket som sin järnvägsmänniska.

Herr Sjö: Det har yttrats af en talare, att vi borde afslå den föreliggande frågan för att få den bättre utredd till en kommande riksdag. Samma talare nämnde äfven, att, om utskottet tagit bättre tid på sig och genom besök på platsen klargjort för sig innebörden af detta förslag, resultatet nog blifvit annorlunda, Gentemot denna insinuation ber jag att få säga, att den afdelning, som haft detta förslag till förberedande behandling, verkligen varit ute på platsen och där sett till, huruvida förslaget vore antagligt, och man har då icke kunnat finna annat, än att, på samma gång det vore klokt att fullborda dubbelspåret från Uppsala till Stockholm, det äfven vore förmånligt att utföra den anordning, som järnvägsstyrelsen och Kungl. Maj:t föreslagit Riksdagen att vidtaga, nämligen i stället för en hållplats därute en järnvägsstation jämte en ny s. k. driftbangård. Utskottet har funnit det alldeles riktigt och på sin plats att så göra, ty därigenom vinnes ändamålet enligt utskottets förmenande icke blott på det billigaste, utan äfven på det bästa sättet.

Hvad beträffar den omtalade kanalen, så har ju herr civilministern därom yttrat sig, hvarför man väl icke behöfver vidare därom orda, i synnerhet som man icke hört talas om densamma förrän under den senaste tiden, då det blef fråga om att utlägga

dubbelspår och anordna en driftbangårdsstation ute vid Hagalund. Jag kan verkligen icke förstå, huru dessa samhällen kunna komma fram med sådana anspråk, som de framställa. Det har sagts af herr civilministern, att de skulle kunna väcka anspråk på ersättning. Ja, gifvetvis äga de rätt därtill, men först måste någon skada vara dem tillfogad och sedan kunna de i laga ordning framställa sina anspråk på ersättning därför. Järnvägsstyrelsen kan icke gärna gå in på annat än hvad som i ty fall är lagenligt och öfverensstämmande med rättvisan.

Ang. ytterligare ett järnvägsspår mellan Tomteboda och Järfva. (Forts.)

Hvad rör herr Crafoords yrkande därom, att järnvägsstyrelsen skulle under byggnaden såvidt möjligt utlämna arbetet på entreprenad, så får jag säga, att jag icke tror, att utskottet kan ha något mot detta yrkande, synnerligast då jag tror mig veta, att järnvägsstyrelsen ändå hade tänkt att i möjligaste mån här låta entreprenadsystemet komma till användning. Under uttalande häraf ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan i den föreliggande frågan.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet grefve Hamilton: Jag vill med anledning af herr Crafoords yttrande blott uttala, att jag icke är i tillfälle att bedöma, huruvida de arbeten, som äro i fråga, lämpligen kunna utföras på entreprenad, men jag vill säga, att jag för min del icke har något emot det yrkande, som herr Crafoord framställde, ty jag är liksom han af den öfvertygelsen, att entreprenadsystemet, där det kan användas, också bör komma till användning.

Medan jag har ordet, vill jag för de ärade herrar, som så — jag kanske också får använda ordet — patetiskt vädjat till min »medicinska» människa, framhålla, att detta förslag, såsom också påpekas i statsutskottets utlåtande, icke på något sätt hindrar anläggandet af en kanal, uteslutande afsedd att bortföra spillvatten. Äfven järnvägsstyrelsen framhåller uttryckligen detta och förmenar, att en sådan kloakledning vore mycket bättre och effektivare än den segelbara kanal, man nu längtar efter.

Herr Persson i Stockholm: Herr talman! Jag nödgas säga ännu några ord med anledning af det anförande herr civilministern haft. Han förvånades öfver, att några representanter från Stockholm kunde motsätta sig detta förslag i betraktande af de olidliga förhållanden, som göra sig gällande vid Stockholms bangård i fråga om att få in tågen med mera. Men det har icke bevisats, att icke dessa olidliga förhållanden i rätt stor utsträckning afhjälpas genom det förslag, till hvilket herr Åberg yrkat bifall, nämligen förslaget om dubbelspårsanläggningen; och lika litet har det bevisats, vare sig i den kungliga propositionen eller i utskottets utlåtande, att de svårigheter, som skulle återstå, sedan dubbelspårsanordningen är klar, äro af sådan beskaffenhet, att med deras undanröjande

Ang. ytterligare ett järnvägsspår mellan Tomteboda och Järfva. (Forts.)

icke kan anstå, tills man fått vidare utredning om möjligheten att flytta rangerbangården. Nu ha vi ändtligen, säger herr civilministern, fått denna fråga klar. Nej, Stockholms bangårdsfråga är icke klar härmed, ty här är blott frågan om att göra en rangerbangård utan att därmed bangårdsfrågan blir löst.

Hvarifrån har detta förslag om kanal kommit, frågade herr civilministern. Jo, den förste, som kom upp med förslaget, var major Nehrman, anställd för väg- och vattenbyggnadsstyrelsens räkning. Sedan har det upptagits bland annat af en så framstående person och erkänd kapacitet som justitierådet Lindhagen. För att det icke må förvåna någon, att Stockholms representanter här känna sig bekymrade öfver att man genom denna bangård vill hindra kanalförslagets realiserande, ber jag att få anföra ett par uttalanden från Stockholms-teknici. Det första är af direktören i landtegendomsnämnden, löjtnant Meurling, som yttrar: »Vi ha grundligt öfvervägt saken och vi ha vid industriområdets planering tagit hänsyn till planen, så att man i framtiden är oförhindrad att utföra den, hvilket ju icke är otänkbart, om området skulle vinna tillräcklig åtgång. I så fall är kanalen af aktuellt intresse för staden. Dessutom är denna kanalfråga af intresse för staden i egenskap af ägare till bostadsområdena i Bromma, ty det måste för denna stad därute vara ur sundhetens synpunkt högst välgörande att få en färsk ström vatten in i Ulfsundasjön och Bällstaviken. Slutligen får ju staden ej förgäta inkorporeringen, som öfverför dessa områden till staden. Då måste något göras och är då järnvägsstationen byggd, kan icke kanalen gräfvas denna naturliga väg.» Han uttrycker sig följaktligen mycket bestämdt och yttrar till sist: »Ur flera synpunkter är således frågan af vikt för Stockholms stad och ur dess synpunkt är det synnerligen önskvärdt, att en utredning sker innan stationens förläggning bestämmes, för att hindra att järnvägsanläggningen hindrar en kanalanläggning i framtiden. Stadens byggnadschef, major Kinberg, ser frågan icke ur sanitär, utan ur praktisk synpunkt och han säger följande, som jag återger i något sammanfattad form för att icke upptaga tiden alltför länge: »Jag finner det mycket framsynt att tänka på en sådan kanalisering. Stockholms stad behöfver utvidga sitt hamnområde till norra Brunnsviken. Som den nu är, kan detta ej gå för sig, ty Ålkistan tillåter ej genomfart af annat än mindre fartyg och pråmar. En annan infart får därför tänkas. Lyckligaste lösningen vore en kanal från Laduviken, som går in vid Fiskartorpet till norra Brunnsviken, hvilken sedan genom kanalen Järfva —Bällstaviken o. s. v. stod i förbindelse med Mälaren. Just i detta sammanhang blir det nu hotade kanalförslaget mycket framsynt. Vi kunna naturligtvis ej hindra järnvägsförslaget, men vi böra påverka vederbörande så att icke beslutet i järnvägsfrågan stjälper kanalförslaget i framtiden.» Detta är sagdt af Stockholms tekniska chefer, hvilka i betraktande af, att det är Stockholms

stadsfullmäktige, som valt dem, icke kunna anses vara några »socialistiska hugskottsmakare», utan karlar, som säkerligen veta hvad de vilja och hvad som är klokt, och hvilka äfven veta hvad de säga. Jag har velat säga detta, för den händelse man skulle förmena, att hvad som här framföres, är framfördt blott af några för saken oförstående, som tagit intryck af ingeniör Winell, hvilken betraktas — och för öfrigt äfven af civilministern fick betyg — som en synnerligen skicklig karl och hvars varma förordande af och energiska arbete för detta kanalförslag bör ha något att betyda. Det är ett verkligt och allvarligt Stockholmsintresse, som här gör sig gällande. När hvarken i den kungliga propositionen eller utskottsutlåtandet eller af civilministern här eller af statsutskottets representant, herr Sjö, kunnat visas, att icke både denna rangerbangårdsfråga och detta kanalförslag kunna realiseras oberoende af hvarandra, så förstår jag icke, hvarför man icke nu bör afslå frågan om rangerbangården och få den ytterligare utredd under ett års tid, då ingen fara är å färde med att uppskjuta detta förslag. Jag för min del kan icke stå till svars med att utan vidare gå med på, att man genom denna rangerbangård binder detta andra projekt, kanalförslaget, som icke är uppkommet i dag eller så löst framkastadt som man velat göra troligt; och därför vädjar jag till kammaren att bifalla herr Åbergs förslag, ty därigenom riskeras ingenting, men vinnes ofantligt mycket.

Ang. ytterligare ett järnvägsspår mellan Tomteboda och Järfva. (Forts.)

Herr Lindhagen: Det tycks vara ett ostridigt förhållande, att frågan om kanalen icke varit föremål för någon uppmärksamhet, då planen om bananläggningen framlagts, och det kan ju bero på ett förbiseende, som må vara förklarligt. Då frågan nu i alla fall kommit upp och uppmärksamheten fästs på densamma, tycker jag, att vi kunde vara eniga om att det icke kan ligga någon risk i att den blir utredd, då här mycket stora och viktiga intressen stå på spel, om de hygieniska synpunkterna icke få komma till sin rätt. Visserligen sade herr civilministern, att järnvägsstyrelsen förklarat, att såvidt den hygieniska sidan af saken angår den bästa lösningen vunnes genom en täckt kloak. Men andra teknici förklara, att detta järnvägsstyrelsens förmenande är fullkomligt oriktigt. Saken lärer ej kunna tillfredsställande lösas på det sättet; frågan är i hvarje fall outredd. Sedan återstår frågan om, i hvilken mån kanalen skall behöfvas dels för reglering af Mälarens vattenstånd och dels framför allt för att bereda pråmtrafik möjlighet att komma upp denna väg, då Stockholms hamnområde där skall utvidgas.

Herr civilministern har genom sitt yttrande, tyckes mig, erkänt, att frågan icke varit föremål för utredning. Då återstår spörsmålet: är frågan värd utredning eller ej? Det förefaller mig, att en sådan viktig fråga, som varit föremål för många sakkun-

Ang. ytterligare ett järnvägsspår mellan Tomteboda och Järfva. (Forts.)

niga intresserades uppmärksamhet, verkligen vore värd en utredning, trots att herr Sjö påstått motsatsen.

Herr Tengdahl: Herr talman! Jag vill bara påpeka för herr civilministern, ifall herr civilministern måhända icke vet det förut, att förhållandena vid Hagalund verkligen äro så bedröfliga, att en person, som är rädd om sina arbetares lif och hälsa, icke ett ögonblick borde ifrågasätta, att man på det området skulle taga ett enda spadtag, vare sig för nya spår eller för rangerbangård eller för nya verkstäder, förrän dessa hygieniska missförhållanden först blifvit aflägsnade. Jag skall rekommendera herr cimilministern att skicka Stockholms länsstyrelse ett cirkulär angående nödvändigheten af att hafva ögonen riktigt öppna för de sanitära missförhållandena i förstäderna i Stockholms närhet. Jag tror, att ett sådant cirkulär skulle vara af behofvet påkalladt och i motsats mot andra cirkulär, som herr civilministern skickat ut, af befolkningen, särskildt i Stockholms län, hälsas med allmänt jubel.

Herr Ekman i Mo gård: Herr talman, mina herrar! Jag ber att få taga fasta på hvad som här erkänts af en talare, nämligen att statsutskottet är tämligen öfverhopadt af arbete. Men samtidigt ber jag att bestämdt få förklara, att trots detta förhållande är det utlåtande, som här föreligger, icke något hastverk från statsutskottets sida, utan det har framkommit först efter mycket noggrann pröfning af förhållandena. Ledamöterna å den afdelning af statsutskottet, som haft denna fråga under behandling, hafva besökt såväl Hagalund som Tomteboda och gjort sig väl underrättade om förhållandena på dessa platser. Jag tror icke, att man kan tillvita statsutskottet att hafva gått för hastigt från frågan, och jag vill säga, att de synpunkter, som här från olika håll framhållits, också blifvit framhållna för statsutskottets ledamöter. Detta oaktadt har statsutskottet kommit till det resultat, som här föreligger. Jag ber att särskildt få fästa herrarnes uppmärksamhet på den här mycket berörda kanalfrågan, eller, om jag så får säga, kanalfrågorna. Ty här talas dels om en kanal, afsedd att bereda nödigt aflopp för spillvatten från Hagalund och dels om en projekterad segelkanal. Hvad beträffar den första kanalen, lägger föreliggande förslag icke hinder i vägen för dess åstadkommande, såsom också från statsrådsbänken blifvit framhållet. Beträffande åter åstadkommandet af en segelkanal är mera troligt, att det föreliggande förslaget lägger hinder i vägen för en sådan. Men såsom tidigare redan blifvit sagdt, är detta projekt ännu så i sin linda, att det vore tämligen orimligt att begära, att man på ett så löst förslag skulle basera afslag på utskottets hemställan; och särskildt vill jag säga, att dessa två kanaler nog icke lämpligen kunna kombineras. Ty en segelkanal här måste vara försedd med slussar, och jag tror icke det är lämpligt, att man i en segelkanal försedd

med slussar låter spillvatten gå ut. Jag tror icke detta går för sig, ehuru jag icke är fackman på området.

Ang. ytterligare ett järnvägsspår mellan Tomteboda och Järfva. (Forts.)

Hvad som gjort, att statsutskottet bestämdt och enhälligt hållit på att icke uppskjuta frågan, är faran af de nuvarande förhållandena, ty dessa äro förenade med verklig risk; och det kan betraktas endast som en lycklig tillfällighet att icke större olyckor redan inträffat. Härtill vill jag lägga en upplysning, som jag nyss erhållit, nämligen att, oaktadt den nuvarande ringa trafiken på statsbanorna, Tomteboda station under denna vinter varit fullkomligt blockerad af vagnar och trafiken har varit så godt som afstängd. En person här sade, att han icke vågade taga på sitt ansvar att bifalla utskottets förslag. Jag ställer mig på motsatta sidan och säger, att jag icke vågar taga på mitt ansvar att frågan uppskjutes. Faran häraf är alltför stor. Jag tror äfven, att man alltför mycket öfverskattar de betänkligheter som framkommit, ty med god vilja å ömse sidor anser jag, att frågan kan få en lösning, hvarmed båda parterna kunna känna sig tillfredsställda.

Slutligen vill jag säga, att jag har så mycket mindre anledning att göra några invändningar mot det förslag, som herr Crafoord framställt, som den enda invändning jag funnit mot propositionen är, att kostnadsberäkningarna, efter hvad det vill synas, varit något för högt tilltagna. Jag har önskat och begärde äfven på afdelningen, att något skulle införas i utlåtandet, som kunde tyda på, att man önskade iakttagandet af all möjlig sparsamhet. Då jag finner det af herr Crafoord framställda förslaget vara lyckligt i sådant afseende, anhåller jag att få förena mig i det yrkande han framställt.

Häruti instämde herrar *Olsson* i Fläsbro, *Starbäck*, *Wiklund* och *Ström* i Transtrand.

Herr Åberg: Herr talman! Jag fäste mig särskildt vid ett yttrande af herr civilministern, då han nämnde, att han såg denna fråga från stockholmssynpunkt, och det är ju förlåtligt därför, att han själf är stockholmare. Men som jag är landsortsbo och har beröring med dessa trakter, torde det icke förvåna någon, att jag ser frågan från samma synpunkt som invånarne i de trakter denna kanal skulle beröra. Det har nämnts, att statsutskottets ledamöter gjort besök såväl i Hagalund som Tomteboda, men detta är icke nog för att få utrönt de obehag och hygieniska svårigheter, som finnas vid Sundbyberg, Dufbo och Råsunda. Besök å dessa orter böra icke göras under den tid på året, då luften är kylig och marken frusen, då icke några osunda ångor uppstå från de vattenträsk, som där äro belägna. Jag nämnde i mitt förra anförande, att besöken borde gjorts under försommaren, och då hade de herrar, som gjort besöken, kommit till annan åsikt än de nu kommit till.

Änskönt herr civilministern säger, att detta förslag icke varit

Ang. ytterligare ett järnvägsspår mellan Tomteboda och Järfva. (Forts.)

på tal förrän i dag, är jag lifligt öfvertygad om, att det varit på tal i öfver tre års tid. Det är alltså icke första gången. Herr Sjö nämnde, att frågan icke varit på tal, förrän Kungl. Maj:ts proposition kom fram. Detta visar, att det finnes oro hos den befolkning, som beröres af den kungl. propositionen. Denna proposition har föranledt, att de kommit fram med förslaget, emedan de ansett, att det skulle komma att hindras af järnvägsstyrelsens tillvägagångssätt.

Herr Ekman nämnde, att man gjort sig reda för, att för en kanal från Hagalund till Brunnsviken för spillvatten förslaget icke skulle lägga hinder i vägen. Men här gäller det icke endast Sundbyberg, utan äfven Dufbo och Råsunda. Det är en väsentlig skillnad, om man beräknar en kanal från Hagalund till Brunnsviken än om man beräknar den från Sundbyberg till Brunnsviken. Jag nämnde i mitt förra anförande, att Stockholms stad icke går in på att lägga afloppsledning med utlopp i Brunnsviken, och då skulle man få gå den långa vägen till Saltsjön, som är tre eller fyra gånger så lång som det projekterade kanalförslaget.

Då jag icke kan yrka afslag på dubbelspårens anläggande, menar jag, att järnvägsstyrelsen bör taga så stor hänsyn till befolkningens önskemål att den bör kunna ändra driftbangården något litet utan att behöfva kullkasta kanalförslaget, som i en framtid blir en trängande nödvändighet. Herr talman, jag håller fast vid det yrkande jag förut gjort.

Herr Åkerlund: Herr talman! Ingen må väl misstänka mig för att vara någon särskild vän af städer och köpingar, ty jag vill ju behålla folket på landsbygden, men den som verkligen känner till de rådande sanitära förhållandena i de samhällen, hvarom här är frågan, måste ovillkorligen komma till det resultat, att det vore i högsta grad olyckligt att stänga möjligheten af tillopp af rinnande vatten för dem. Den som varit därute på sommaren och känner till Bällstaån, där allt afloppsvatten från Sundbyberg rinner ut, han har nog fått erfara, hvilken vidrig lukt det under sommaren uppstår i dalgången där. Det är riktigt som herr civilministern sade, att man utan att ändra om anläggningen kan åstadkomma aflopp för spillvatten, men detta aflopp utan rinnande vatten från Mälaren till Brunnsviken kommer icke att lända till båtnad i sanitärt afseende.

Jag kan icke göra något bestämdt yrkande, men vill uttala, att det vore lyckligt, om det lämnades tillfälle för dessa kommuner att åstadkomma ett utlopp från Mälaren till Brunnsviken och därifrån till Saltsjön. Ty vi få tänka efter, att i dessa samhällen bor en betydande folkmängd, som alltjämt ökas, och dessa människor böra hafva rättighet att lefva under någorlunda sunda förhållanden. Men stänger man till afloppen ännu mer än nu, är det omöjligt att åstadkomma detta.

Ang. ytterligare ett järnvägsspår mellan Tomteboda och Järfva. (Forts.)

Herr Palme: Herr talman, mina herrar! Så länge man hufvudsakligen eller uteslutande fäster sig vid de sanitära fördelar, som skulle ernås genom en kanalförbindelse, är det tydligt, att dessa fördelar kunna vinnas oafsedt hvad Kungl. Maj:t föreslagit. De kunna vinnas utan att en segelbar kanal kommer till stånd, och under sådana omständigheter hemställer jag, huruvida det är lämpligt att för en framtidsbild, om hvars realiserande man är mycket oviss, om man, säger jag, för nöjet af en förhoppning om att kunna få till stånd en segelbar kanal skall afstå från den absolut nödvändiga fördelen att få våra bangårdsförhållanden ordnade. Det är för närvarande en sådan stockning i trafiken, att gods, som skickas in till Stockholm, under många dagar icke hinner behandlas. En stor stads handel och varuutbyte förstöres, och detta ligger alldeles in på näsan på oss, medan kanalen ännu så länge hägrar i fjärran. Med anledning af hvad jag nu sagt ber jag, herr talman, såsom stockholmare att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Crafoord: Herr talman, mina herrar! Jag säger såsom herr Åkerlund, att ingen väl torde misstänka mig för att speciellt draga i elden för kungl. järnvägsstyrelsen, men denna sak är absolut riktig och kan icke bortresoneras. Jag tror, att herrarne kommit något på sned med denna kanalfråga. Jag tror, att om man skall försöka reda ut, hvad debatten egentligen rört sig om i kanalfrågan, så förefaller det, som om det gällt önskemålet för denna trakt att få en ordentlig afloppsledning. Det är behöfligt, och en sådan bör man försöka skaffa sig så fort som möjligt. Men att denna anläggning af bangården på något sätt lägger hinder i vägen för en kanals anläggning, vill jag bestämdt bestrida. Och jag tror, att om man skall sväfva i så stora planer, att man skall anlägga en storartad kanal, som skall trafikeras af alla möjliga fartyg, blir det olämpligt att ha en bangård liggande öfver kanalen. Men skall man nöja sig med en kanal, som har sådana dimensioner, som t. ex, Mölndalsåns utlopp i Göteborg, blir förhållandet ett annat, och innan dessa samhällen tillväxt så, att de kunna leverera en sådan trafik, dröjer det ännu många år. Trafiken ledes där genom fasta broar af endast 1,5 meters höjd öfver vattnet.

Jag tror i stort sedt, att man icke skall gå ut från, att denna bangård hindrar kanalens anläggning, utan i stället tror jag, att den diskussion, som här blifvit förd, med all säkerhet kommer att varna kungl. järnvägsstyrelsen för att utsätta sig för några extra kraf i expropriationshänseende, så att man skulle få rifva upp byggnader, som man gjort, för att sedan komma fram med kanalen. Säkert är, att man vid anläggningen af spårförbindelsen därute kommer att göra kajerna sådana, att man när som helst kan draga fram en kanal på platsen.

Jag har velat nämna dessa ord, ty jag har fått denna upp-

Ang. ytterligare ett järnvägsspår mellan Tomteboda och Järfva. (Forts.)

fattning, då jag studerat frågan, och jag tror, att hvar och en, som vill göra sig besvär med att taga reda på ritningarna till förslaget, skall komma till samma resultat.

Herr Åkerlund: Man har talat om, att de ifrågavarande kommunerna skola, trots bangården, få tillräckligt aflopp för spillvattnet. Men detta skulle ju komma att gå genom järnvägsundergången vid Tomteboda, och alltsammans skulle sedan komma ut i Brunnsviken. Nu är det kändt, att vattnet där redan är så förorenadt af kloakledningar, att det icke tål mera. Kan man då icke åstadkomma ett aflopp med rinnande vatten från Mälaren, som står i förbindelse med Brunnsviken och sålunda med Saltsjön, så tror jag, att spillvattnet skulle åstadkomma obehag för denna bygd, som blefve hart när odrägliga. Jag tror därjämte säkert, att man gör klokt i att i tid åstadkomma bättre förhållanden, ty är bangården väl anlagd, är man stängd, och det blir ett elände i sanitärt hänseende.

Herr Branting: Det synes mig, att, hvilken mening man än har i denna fråga, nog har denna diskussion visat med tillräcklig tydlighet, att frågan sannerligen icke ligger så utredd, som önskligt vore, och som man skulle kunna tro, att den skulle göra, när statsutskottet enhälligt tillstyrkt en kungl. proposition. Här ligger dock saken så, att gentemot järnvägsstyrelsens auktoritet står t. ex. landtegendomsnämndens direktör, Meurling, med sin förklaring att det projektet icke alls duger. Det är äfven alldeles obestridt, att genom bangårdsanläggningens placering på ifrågasatt ställe ett streck skulle dragas öfver sträfvandena att åstadkomma ett sådant sanitärt ordnande af dessa trakter, som kunde blifva möjligt med tillgång på rinnande och friskt vatten. Detta är lämnadt alldeles utan bestridande.

Om det då från dem, som önska, att denna sak skall närmare utredas äfven med hänsyn till de synpunkter, som af järnvägsstyrelsen icke beaktats och som där icke kommit fram, hade yrkats rent afslag på förslaget i dess helhet, så skulle jag ha förstått dem, som sagt, att det är fullkomligt olämpligt att för en, visserligen beaktansvärd, lokalfråga, skjuta upp en så ofantligt viktig sak som en början till ordnande af Stockholms bangårdsförhållanden. Men nu har herr Åberg i sitt yrkande endast fordrat, att $^3/_4$ af det belopp, som begärts, skall anslås för att dubbelspåret skall komma till stånd; och det är således endast platsen för driftbangården, som man vill se på något närmare, så att dessa andra synpunkter må få komma under beaktande. Det synes mig icke vara något obilligt yrkande från representanterna för dessa trakter och i synnerhet för hufvudstaden, att kammaren måtte benäget beakta detta. Och trots herr Sjös försäkran om den omsorg, som nedlagts på detta utlåtande, måste jag säga, att statsutskottets med-

lemmar ändå icke kunnat vara i tillfälle att tränga in i dessa saker.

Ang. ytterligare ett järnvägsspår mellan Tomteboda och Järfva. (Forts.)

Jag tror, att de, som åhört diskussionen, måste ha frapperats af huru ensidigt man upprepat det enda argumentet, att järnvägsstyrelsen menar så och så, men icke kommit fram med något verkligt bemötande af invändningarna. Ju längre debatten fortskridit, har det blifvit allt större och större oklarhet. Det är under sådana förhållanden lämpligast att uppskjuta den del af frågan, som är oklar, och att antaga förslaget i de delar, hvarom alla äro ense, hvilket herr Åberg föreslagit. Jag yrkar bifall till hans förslag.

Herr Persson i Stockholm: Herr Crafoord säger, att kanalfrågan mycket väl kan ordnas, äfven om dessa spår utläggas, men enligt den karta, efter hvilken vi skulle godkänna förslaget, komma icke mindre än 16 spår att gå öfver den plats, där kanalen lämpligast bör förläggas, och 16 broar är ingen liten sak att komma på det klara med, när kanalen skall byggas. »Men kanalen behöfver icke byggas», säger någon. Men här är det just frågan, om det kan vara nog med kloakrör, afloppsrör, eller om en segelkanal är nödvändig. Winell säger: »Kloaken ger således omsättning af vatten, men icke alls den *omhvälfning*, som är nödvändig. Bygges alltså en kloak, fyller den ej de anspråk för vattencirkulationen, som man uppställt, och då måste man ändå inom kort bygga en kanal. Bygger man kanalen kan måhända kloaken också behöfvas någon gång, men det är då i en aflägsen framtid.

Kanalen kunde icke förorenas genom det spillvatten som utsläpptes i den. Däremot skulle en kloak icke kunna byggas med utlopp i Brunnsviken, ty Stockholms stad har förbjudit allt utsläppande af spillvatten där, och sålunda skulle man bli tvungen att leda kloaken till Värtan.»

Jag tror nästan, att ingenjör Winell i detta hänseende är minst lika sakkunnig som herr Palme, som förmenade, att man kunde nöja sig med en kloakledning. Det går nog icke. Här stå uppgifter i bestämd strid mot hvarandra. Det gäller ju blott, att frågan uppskjutes ett år, och har man väntat i 13 år på bangårdsfrågans utredning, så kan man väl vänta ännu ett år med rangerbangården, då ingen motsätter sig, att dubbelspåret bygges. Man bör enligt min mening icke så lätt affärda en sådan fråga.

Det finnes godt om plats söder om Hagalund för en rangerbangård. Orsaken, hvarför regeringen och statsutskottet icke vilja vara med om att välja en plats där, är den, att marken där är så dyr. Men det är ännu icke utredt, om icke rangerbangården kan förläggas till Tomteboda, i synnerhet om det bangårdsförslag bifalles, hvarigenom rangerbangårdarna för södra järnvägarna helt visst måste läggas söder om Mälaren och blott rangerbangårdarna för norra järnvägarna norr om Stockholm. Sakkunniga säga, att

Ang. ytterligare ett järnvägsspår mellan Tomteboda och Järfva. (Forts.)

möjlighet finnes att få plats för dessa vid Tomteboda genom nödvändiga utvidgningar.

När man tvekar på detta sätt, är det sannerligen icke något stort ansvar man åtager sig genom att bifalla det framställda yrkandet, enligt hvilket frågan delvis skulle uppskjutas för ytterligare utredning och klarhets vinnande och hvarigenom ingenting riskeras!

Herr Crafoord: Herr talman, mina herrar! Jag måtte hafva uttryckt mig något dunkelt, eftersom herrarne icke riktigt förstått min mening, hvilket synes framgå af ett par af de senaste anförandena.

Det ansvar, som hvilar på den, som för närvarande sköter trafiken på Stockholms centralbangård, är af den beskaffenhet, att, såsom här i afton blifvit konstateradt, ett arrangemang *måste* vidtagas för dubbelspår. Men detta dubbelspår kan icke byggas på annat sätt, om det skall byggas efter det nu föreliggande förslaget, är genom att borra denna tunnel under Hagalund. Och dessa tunnelmassor, som gå ut ur tunneln, hvar skall man göra af dem? Jo, de äro beräknade till att fylla ut bangården. Hvart skulle de eljest taga vägen? Det blefve dyrbart att placera dem på annat håll. De massor, som gå ut ur tunneln, skola användas på ett rationellt sätt för sitt ändamål, att fylla ut med, det är påtagligt.

Hvad de 16 spåren beträffar, om hvilka jag hörde talas från stockholmsbänken, har det verkligen sin riktighet. Den ärade talaren har rätt. Så är denna ritning gjord, som är bilagd den kungliga propositionen. Det förhåller sig nämligen så, att, enligt järnvägsstyrelsens uppgift, ingen trodde, att frågan om kanalen för närvarande hade någon aktuell betydelse. Så snart emellertid saken berördes, och man fann, att den var af betydelse, gjordes ritningarna om, och spårknippena förskötos så, att det för den norra delen af kanalen, närmast de gamla spåren, skulle blifva en fast bro med 2,5 meters höjd öfver kanalens högvattensyta för 2 spår; och det öfriga spårknippet sköts i nordvästlig riktning, så att där skulle bli *ett* spår öfver kanalen. På det sättet äro spåren fördelade efter det omarbetade förslaget, som är uppgjordt med hänsyn till, att ingenting får hindra denna kanals anläggande. De fördela sig så, att det blir en bro med ett och en bro med två spår, hvilket icke kan hindra, att kanalen göres efter behag.

Härmed förklarades öfverläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan, 2:o) bifall till det af herr Crafoord under öfverläggningen gjorda yrkandet och 3:o) bifall till det yrkande, som framställts af herr Åberg i hvad anginge förevarande moment; och förklarade herr

talmannen sig anse svaren hafva utfallit med öfvervägande ja för bifall till det under 2:o) upptagna yrkandet.

Votering begärdes likväl af herr Branting med flere, i anledning hvaraf och sedan till kontraproposition antagits det under 3:o) omförmälda yrkandet uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller det yrkande, som under öfverläggningen angående mom. a) af statsutskottets förevarande utlåtande n:o 134 framställts af herr Crafoord, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit det af herr Åberg gjorda yrkandet, i hvad angår förevarande moment.

Voteringen utföll med 143 ja mot 62 nej, och hade kammaren således bifallit det af herr Crafoord under öfverläggningen gjorda yrkandet.

Mom b) — d).

Hvad utskottet hemställt bifölls.

§ 12.

Herr *Kronlund* aflämnade en motion, n:o 272, om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående beskattning af telefonväsendet, och yttrade därvid: Den motion, som jag nu väckt, är närmast föranledd af de svartmålningar, som herr finansministern för några dagar sedan gaf oss och af hvilka man med tämligen stor säkerhet kan sluta, att nya behof af skattekällor skola för den närmaste tiden komma att uppstå. Man torde med tämligen stor visshet kunna antaga, att dessa nya skattekällor skola komma i form af indirekta skatter, och antydningar i pressen ha icke saknats därom, hvilka utvägar man då skulle kunna anlita, såsom exempelvis en höjd kaffetull. För att åtminstone i tid ha pekat på en

annan utväg, som icke i den grad, som fallet vore med en dy tull, skulle drabba så godt som uteslutande de mindre bemedlad har jag velat fästa uppmärksamheten på den i min nu afgi motion förordade skatteformen. Den skulle också enligt mitt förmenande möjligen kunna befrämja rikstelefonnätets utveckling i den skarpa konkurrens, som rikstelefonen har att utstå från det enskilda bolagets sida.

Härefter blef ifrågavarande motion på begäran bordlagd.

§ 13.

Till bordläggning anmäldes:

konstitutionsutskottets utlåtande n:o 11, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse af § 60 regeringsformen jämte en inom Riksdagen i ämnet väckt motion;

sammansatta stats- och lagutskottets utlåtande n:o 7, i anledning af väckt motion om anslag till rättegångsbiträden att tillhandagå genom olycksfall i arbete skadade arbetare eller deras efterlefvande för utbekommande af dem enligt lag tillkommande ersättning; samt

sammansatta banko- och lagutskottets utlåtanden:

n:o 4, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående inrättande af fackmässig inspektion öfver rikets sparbanker; och

n:o 5, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående skyldighet för bank att, då lån utlämnas, därom underrätta dem, som äro betalningsskyldiga för lånet.

§ 14.

Justerades protokollsutdrag.

§ 15.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr *Broström*	under 4 dagar fr. o. m. den 8 maj
» *Pålsson*	» 2 » » » 10 »
friherre *Hermelin*	» 12 maj

herr *Ekman* i Mo gård	under	2	dagar	fr. o. m.	den	10	maj	
» *Carlson* i Herrljunga	»	2	»	»	»	10	»	och
Andersson i Skifarp	»	4	»	»	»	10	»	

Kammarens ledamöter åtskildes härpå kl. 11,17 e. m.

In fidem

Per Cronvall.